AZ ÖREG HALÁSZ ÉS A TENGER

ERNEST HEMINGWAY

Az öreg halász és a tenger

A halász már öreg volt, kis csónakján egyedül halászott a tengeren, a Golf-áramlat mentén, s immár nyolcvannégy napja, hogy nem fogott semmit. Eleinte, negyven napig egy fiú is vele ment mindig. De aztán, hogy negyven napig nem fogtak semmit, a fiú szülei azt mondták, hogy az öreg most már igazán és végérvényesen *salao*, ami a legsúlyosabb szó a balszerencsés emberre, úgyhogy a fiú a parancsukra ettől fogva egy másik hajóval ment halászni, és fogtak is mindjárt az első héten három nagy halat. A fiút elszomorította, hogy az öreg minden áldott nap üres csónakkal tér vissza, és le is ment mindig a partra, hogy segítsen neki hazavinni az orsókra göngyölt fonalait vagy a csáklyáját, szigonyát és az csónak köré csavargatott vitorláját. A vitorlát liszteszsákokkal foltozták meg, és az csónakra tekergetve olyan volt, mint az örökös vereség lobogója.

Sovány, ösztövér ember volt az öreg halász, mély ráncok barázdálták a tarkóját. Ábrázata tele volt a jóindulatú bőrbetegség barna májfoltjaival, amit a forróövi tenger vizéről visszaverődő napsugaraktól lehet kapni. Ezek a májfoltok végigfutottak arcának mind a két oldalán, a két kezén pedig mélyen bevágott sebhelyek, hegek látszottak, amiket a nagy, nehéz halaknak és a kötelekkel való bajlódásnak köszönhetett. De nem volt a kezén egyetlenegy friss sebhely sem. Olyan régi, olyan vén volt valamennyi, mint egy halat soha nem látott sivatag vízmarásai.

Minden öreg volt rajta, csak a szeme nem, mert a szemepárja vidám volt és törhetetlen, s olyan kék, akár a tenger.

– Santiago – szólt hozzá a fiú, ahogy kaptattak föl a parton, ahová a kis csónakot kivontatták – Santiago, most újra mehetnék veled halászni. Kerestünk egy kis pénzt.

Az öreg tanította meg a fiút halászni; és a fiú nagyon szerette őt.

– Nem, nem – mondta az öreg. – Szerencsés hajóra szegődtél. Maradj csak velük.

– De hát nem emlékszel, amikor egyszer nyolcvanhét napig nem fogtál semmit, aztán utána három héten át mindennap nagy halakkal tértünk vissza?

– De emlékszem – felelte az öreg. – Tudom, hogy nem azért hagytál el, mert nem bízol bennem.

– Apám akarta így. A gyereke vagyok, szót kell fogadnom neki.

– Persze – mondta az öreg. – Így is van rendjén.

– Apám könnyen elveszti a bizalmát.

– Könnyen – mondta az öreg halász. – De mi nem veszítjük el. Igaz-e?

– Igaz – felelte a fiú. – Meghívnálak egy pohár sörre a kertvendéglőbe, ha elfogadod, utána aztán hazavihetjük a holmit.

– Miért ne fogadnám el – mondta az öreg. – Halászemberek vagyunk mind a ketten.

Beültek a kertvendéglőbe, s az iddogáló halászok közül sokan bolondozni kezdtek az öreggel, de ő nem haragudott meg a csúfolódásért. Mások meg, az idősebbje, csak nézték Santiagót, elszomorodva. De nem mutatták, hogy szomorkodnak miatta, hanem tapintatosan csak a tengerről, az árról, a tartósnak látszó szép időről beszélgettek, meg arról, hogy milyen mélyre eresztették le horgaikat, és hogy mi mindent láttak. Azok a halászok is visszaérkeztek már, akik aznap sikeresen jártak kint a tengeren, kibelezték óriási marlinjukat, két szál deszkára fektették keresztbe, két-két ember megfogta a deszkák végét, és görnyedezve cipelték el a halcsarnokba mázsás zsákmányukat, ahonnét hűtőkocsik viszik majd tovább Havannába, a halpiacra. Akik meg cápát fogtak, elvitték a kis öböl túlsó oldalára, a cápafeldolgozóba, s ott majd csigák segítségével felemelik a cápát, kivágják a máját, lemetélik az uszonyait, megnyúzzák, s a húsát fölszeletelik és besózzák.

Ha keletről fújt a szél, mindig magával hozta a kikötő felől a cápafeldolgozó bűzét, ma azonban alig lehetett érezni, mert a szél előbb délnek fordult, aztán el is ült egészen, úgyhogy nagyon kellemes volt itt a kertsoron, a napsütésben.

– Santiago – szólalt meg a fiú.

– Tessék? – mondta az öreg. A poharát szorongatta a kezében, és régi dolgokon járt az esze, hosszú évekkel ezelőtt történt dolgokon.

– Kievezhetek, hogy fogjak neked szardíniát holnapra?

– Nem. Eredj baseballozni. Még én is tudok evezni, Rogelio pedig majd kiveti a hálót.

– Hadd menjek. Ha már nem halászhatok veled, szeretnék legalább valamiben a hasznodra lenni.

– Fizettél nekem egy pohár sört – mondta az öreg. – Embernyi ember vagy már.

– Hány esztendős voltam, amikor először kivittél magaddal hajón?

– Öt – felelte az öreg –, és kis híján ott vesztél, amikor túl korán emeltem be a halat, nem volt még elég fáradt, és majdnem összetörte az

egész csónakot. Emlékszel?

– Emlékszem, ahogy csapkodott a farkával, döngette a csónakot, meg hogy az ülés kettétört, meg, ahogy a bunkósbot nagyokat koppant rajta. Arra is emlékszem, hogy engem előrelöktél a csónak orrába, ahol a feltekert vizes zsinegek voltak, és éreztem, ahogy, remeg, rázkódik az egész csónak, s hallottam, ahogy csapdosod a bunkóval, mintha egy fát akarnál kivágni fejszével, és hogy engem meg egészen elárasztott a vér édeskés szaga.

– Csakugyan emlékszel is rá, vagy csak én meséltem el neked?

– Mindenre emlékszem, amióta először magaddal vittél halászni.

Az öreg ránézett a fiúra, napbarnított arcáról, kék szeméből bizalom, szeretet sugárzott.

– Ha az én fiam volnál – mondta –, vállalnám a kockázatot, és magammal vinnélek. De hát az apád fia vagy meg az anyádé, és szerencsés hajóra kerültél.

– Foghatok neked szardíniát? Négy jó csalétket is tudok szerezni, ha kell.

– Megmaradtak a mai csalétkeim. Elraktam őket besózva a ládámba.

– Hadd hozzak neked négy frissebbet.

– Elég lesz egy is – mondta az öreg halász. Soha nem adta fel a reményt, soha nem csüggedt el azelőtt sem. De most olyan erővel támadt fel benne a bizakodás, mint ahogyan a könnyű parti szél szokott fölkerekedni.

– Hozok kettőt – mondta a fiú.

– Hát hozzál kettőt – hagyta rá az öreg. – De nem loptad őket, ugye?

– Szoktam azt is – mondta a fiú. – De ezeket most vettem.

– Köszönöm – mondta az öreg. Egyszerű lélek volt, nem sokat tépelődött hát rajta, hogy ilyen alázatossá vált. De azért tudta, hogy alázatossá vált, és azt is tudta, hogy nincs ebben semmi szégyen, s hogy az önérzetén, a jogos büszkeségén sem esett semmi csorba.

– Jó napunk lesz holnap, olyan az ár – mondta.

– Merrefelé mégy, Santiago? – kérdezte a fiú.

– Kimegyek messzire, ahonnét már vissza sem tudok jönni a szél fordulásakor. Kint szeretnék lenni még pirkadat előtt.

– Én meg majd megpróbálom rávenni őt, hogy menjünk ki mi is jó messzire – mondta a fiú. – Aztán ha a horgodra akad valami igazán nagy hal, a segítségedre mehetünk majd.

– De ő nem szeret messzire kimenni.

– Nem, az igaz – mondta a fiú. – De majd úgy teszek, mintha megláttam volna valamit, amit ő nem lát, egy halászó madarat vagy ilyesmit, s rábeszélem, hogy menjünk ki delfinre.

– Olyan rossz a szeme?

– Alig lát már.

– Furcsa dolog – mondta az öreg halász. – Pedig soha életében nem halászott teknősbékára. Az rontja el az ember szemét.

– Te éveken át halásztál teknősbékát a Moszkitó-part mentén, és mégis jó a szemed, Santiago.

– Én nem akármilyen öregember vagyok.

– De lesz-e elég erőd hozzá, ha egy igazán nagy halat kell majd kifognod?

– Lesz tán csak. És mindenféle fogással is segíthet magán az ember.

– No, vigyük haza a cókmókot – mondta a fiú. – Szóval ideadod a vetőhálót, és kimehetek szardíniát fogni.

Összeszedték a szerszámokat a csónakból. Az öreg vállára vette az árbocot, a fiú a faládát vitte, amiben az orsókra csévélt, erős fonású, barna zsinegek voltak, meg a csáklyát és a nyeles szigonyt. A csalétkek ott maradtak a csónak farában egy dobozban, a bunkósbottal együtt, amivel a nagy halakat szokta elkábítani, amikor beemeli őket a csónakba. Nem lopta volna el senki az öreg halász holmiját, a vitorlát és a súlyos, vastag zsinegeket azonban okosabb volt hazavinni, mert ártott nekik a harmat, aztán meg, ámbár az öreg biztosan tudta, hogy a helybeliek közül senki nem nyúlna az ő jószágához, mégis úgy gondolta, hogy fölösleges kísértésbe hozni őket azzal, hogy otthagyja a csáklyát meg a szigonyt a csónakban.

Végigmentek az országúton, odaértek az öreg halász kunyhójához, s beléptek mind a ketten a nyitott ajtón. Az öreg nekitámasztotta a falnak az árbocot a rágöngyölt vitorlával együtt, a fiú pedig letette melléje a ládát meg a többi szerszámot. Az árboc majdnem olyan hosszú volt, mint a kis vityilló egyetlen szobája. A viskó a *guano*-nak nevezett óriáspálma erős, szívós pikkelypáncéljaiból épült, s volt benne egy ágy, egy asztal, egy szék, és a földes padlón egy kis, faszénnel fűthető katlan, amin főzni lehetett. A kunyhó barna falán, az egymásra lapított erős, sűrű rostú *guano*-leveleken két színes kép lógott, az egyik Jézus Szent Szívét ábrázolta, a másik pedig a cobrei Madonnát. A feleségéről maradtak az

öregre ezek a képek. Valaha ott függött a falon az asszony kiszínezett fényképe is, de aztán utóbb mégis leszedte, mert nagyon elhagyatottnak érezte magát, ha ránézett erre a fényképre, s most a kis polcon tartotta a sarokban, a tiszta inge alatt.

– Van itthon ennivalód, Santiago? – kérdezte a fiú.

– Van egy fazék barna rizs, meg hal hozzá. Kérsz egy kicsit?

– Nem, köszönöm. Majd otthon ebédelek. Gyújtsak tüzet?

– Nem kell. Majd én megmelegítem később a rizsemet. Vagy megehetem hidegen is.

– Elvihetem a vetőhálót?

– El hát.

A vetőháló már rég nem volt meg, a fiú emlékezett arra a napra is, amikor eladták. De azért rendületlenül eljátszották ezt a kis színházat minden délután. Rizses hal sem volt, se fazék, se barna rizs, ezt is tudta jól a fiú.

– Nyolcvanöt, az szerencsés szám, szerencsét hoz – mondta az öreg. – Mit szólnál hozzá, ha egy ötmázsásnál is nagyobb hallal jönnék haza holnap?

– Hát akkor elviszem a vetőhálót, és kimegyek szardíniát fogni. Ülj ki az ajtóba addig a napra. Jó?

– Jó. Van egy tegnapi újságom, majd elolvasom a baseball-eredményeket.

A fiú nem tudta, hogy ez a tegnapi újság valóság-e, vagy ez is csak kitalálás. Az öreg azonban csakugyan előhúzta az ágya alól.

– Pericótól kaptam a bodegában – magyarázta az öreg.

– Visszajövök majd, ha fogtam elég szardíniát. Beteszem jégre mind és reggel majd megosztozhatunk rajta. Ha visszajöttem, elmesélheted majd nekem a baseballeredményeket Santiago.

– „Yankee”-csapat nem kaphat ki úgysem.

– Nono, a clevelandi „Indián”-tól nagyon félek.

– Ne féltsd te a „Yankee”-t. fiam. Bízhatsz bennük. Gondolj csak a nagy DiMaggióra.

– Én a detroiti „Tigris”-től is félek, meg a clevelandi „Indián”-tól is.

– A végén még majd a „Cincinnati”-től is félsz, a „Rézbőrű”-től meg a chicagói „Fehér Harisnyások”-tól.

– Hát csak olvasd ki, aztán mondd majd el, ha visszajöttem.

– Ne vegyünk egy nyolcvanötös számú sorsjegyet a következő húzásra? Holnap lesz a nyolcvanötödik nap.

– Megpróbálhatjuk – mondta a fiú. – De hát a legnagyobb halfogásodat nyolcvanhét nap után érted el egyszer, nem?

– Másodszor nem eshet meg az emberrel ilyesmi. Mit gondolsz, tudnál szerezni egy nyolcvanötös számú sorsjegyet?

– Megrendelhetem.

– Egy egészet. Két és fél dollárba kerül. Kitől kérhetnénk kölcsön ennyi pénzt?

– Megszerzem könnyen. Akárkitől kapok kölcsön két és fél dollárt, ha kell.

– Talán én is kapnék. De nem akarok kölcsönkérni. Az ember kölcsönkéréssel kezdi. Aztán koldulással folytatja.

– Vigyázz, meg ne fázzál, Santiago – mondta a fiú. – Ne felejtsd el, hogy már szeptember van.

– A nagy hal eljövetelének hónapja – mondta az öreg. – Májusban akárki felcsaphat halásznak, akkor könnyű.

– No, megyek szardíniát fogni – mondta a fiú.

Mire a fiú visszatért, a nap leszállt, és az öreg halász elaludt a széken. A fiú lehúzta az ágyról az ócska katonai pokrócot, s ráterítette a szék hátára és Santiago vállára. Különös vállak voltak ezek, nagyon vének, de azért még erősek, izmosak, s a nyaka is erős volt Santiagónak, a mély ráncok pedig most, hogy elaludt, és a mellére csuklott a feje, nem látszottak annyira a tarkóján. Az inge olyan toldott-foldott volt, akárcsak a vitorlája, s a különböző foltokat különböző színűre fakította ki a nap. Az öreg halász arca, hiába, nagyon vén volt már, s ahogy így hunyt szemmel ült, egészen élettelennek látszott. Az újság a térdén feküdt kiterítve, s az esti szellőben a fél keze súlya volt a nehezék. Mezítláb üldögélt.

A fiú megint otthagyta az öreget, s mikor visszajött Santiago még mindig aludt

– Ébredj, Santiago – mondta a fiú és gyöngéden megfogta az öreg térdét.

Az öreg kinyitotta a szemét, és eltartott egy-két másodpercig, amíg felocsúdott távoli utazásából.

– Mit hoztál? – kérdezte.

– Vacsorát – felelte a fiú. – Megvacsorázunk együtt.

– Nem vagyok nagyon éhes.

– Gyere csak, enned kell. Úgy nem lehet halászni, ha nem eszik az ember.

– Halásztam úgy eleget – mondta az öreg, s feltápászkodott és összehajtogatta az újságját. Aztán a pokrócot kezdte összehajtogatni.

– Tartsd csak magadon a pokrócot – mondta a fiú. – Hát, amíg én élek, addig nem fogsz úgy halászni, hogy ne egyél semmit.

– Hát akkor csak élj soká, és törődj a magad bajával – mondta az öreg. – Mit vacsorázunk?

– Rizst hoztam, fekete babot, sült banánt meg egy kis pörköltet.

A fiú a kertvendéglőből hozta a vacsorát, egy kétrészes, bádog ételhordóban. A külön-külön papírszalvétába csomagolt evőeszközöket, egy-egy kést, villát, kanalat a zsebéből szedte elő.

– Kitől kaptad mindezt?

– Martintól. A vendéglőstől.

– Akkor meg kell majd köszönnöm neki.

– Már én megköszöntem – mondta a fiú. – Neked fölösleges megköszönni.

– Majd neki adom egy nagy hal hasa húsát legközelebb – mondta az öreg. – Nem először küld nekünk vacsorát, ugye?

– Nem először.

– Akkor többet kell neki adnom, mint egy nagy hal hasát. Nagyon figyelmes hozzánk.

– Sört is küldött.

– A csapolt sört szeretem a legjobban.

– Tudom. De ez csak üveges sör, két palack Hatuey-sör. Az üvegeket majd visszaviszem.

– Köszönöm, nagyon kedves tőled – mondta az öreg. – Hát vacsorázzunk?

– Már kértelek régen, hogy egyél – mondta a fiú szelíden. – Nem akartam kinyitni az ételhordót, amíg hozzá nem látsz.

– Most már hozzálátok – mondta az öreg halász. – Csak meg kellett előbb mosakodnom.

„Vajon hol tudtál megmosakodni? – gondolta magában a fiú. A falu víztartálya két utcával lejjebb volt az országúton. – Gondoskodnom kell róla – gondolta magában a fiú –, hogy legyen itt neki mosdóvize, szappana, meg egy jó törülközője. Hogy is lehettem ilyen feledékeny?

Egy másik inget is kell majd szereznem neki, meg egy kabátot télire, meg valami cipőfélét, és még egy pokrócot.”

– Nagyszerű ez a pörkölt – mondta az öreg.

– Meséld el a baseball-eredményeket – kérte a fiú.

– A ligabajnokságban a „Yankee” vezet, ahogy előre megmondtam – felelte az öreg jókedvűen.

– Ma kikaptak – magyarázta a fiú.

– Az nem számít. A nagy DiMaggio újra a régi.

– Igen ám, de mások is játszanak a csapatban.

– No persze. De ő egymagában többet ér az egész csapatnál. A másik ligában pedig Brooklyn és Philadelphia közül én inkább Brooklynra tippelek. Persze Dick Sislerre gondolok, az ő hosszú labdáira, ott a régi pályán.

– Nincs a világon párja. Életemben nem láttam olyan hosszú labdákat, mint az ő labdái.

– Emlékszel még arra az időre, amikor átjárt a kertvendéglőbe? Szerettem volna kivinni egyszer halászni, de sosem mertem hívni. Aztán téged kértelek meg, hogy szólj neki, de te sem merted megkérni rá.

– Emlékszem. Rosszul tettük, hogy nem szóltunk neki. Talán eljött volna velünk halászni. Azt aztán nem felejtettük volna el, amíg élünk.

– Szeretném egyszer elvinni halászni a nagy DiMaggiót – mondta az öreg. – Azt beszélik, hogy halász volt az apja. Talán ugyanolyan szegény ember volt ő is, mint mi. Talán megértene bennünket.

– A nagy Sisler apja nem volt szegény ember soha életében, s amikor annyi idős volt, mint én, már játszott a nagy ligabajnokságokban... mármint az apja.

– Amikor olyan idős voltam, mint te, elszegődtem matróznak egy öreg vitorláshajóra, hogy kijussak rajta Afrikába. Ott aztán esténként oroszlánokat láttam sétálni a parton.

– Tudom. Már mesélted.

– Afrikáról meséljek vagy a baseballról?

– Inkább a baseballról – mondta a fiú. – Mesélj a nagy John J. McGrawról. – Jótát mondott jé helyett, ahogy az iskolában tanulta a betűket.

– Ő is eljött néhanapján a kertvendéglőbe a régi időkben. De ha ivott, akkor mindig goromba volt, mocskos szájú, nem lehetett bírni vele. A

lóverseny éppúgy érdekelte, mint a baseball. Legalábbis mindig tele volt a zsebe lóversenylistákkal, és sokat telefonálgatott a lovakról.

– Nagyszerű csapatkapitány volt – mondta a fiú. – Apám azt tartja, hogy ő volt a legnagyobb csapatkapitány.

– Mert ő járt itt a legtöbbször – mondta az öreg. – Ha Durocher továbbra is eljött volna hozzánk minden esztendőben, akkor az apád most őt tartaná a legnagyobb kapitánynak.

– De hát mondd, Santiago, ki csakugyan a legnagyobb csapatkapitány, Luque vagy Mike Gonzales?

– Szerintem egyformák.

– A legjobb halász pedig te vagy.

– Nem. Ismerek különbet is nálam.

– *Qué va* – mondta a fiú. – Sok jó halász van, egy-két nagy halász is akad. De tenéked nincs párod, Santiago.

– Köszönöm, hogy ezt mondod. Örülök neki. Remélem, nem jön majd egyszer egy akkora nagy hal, hogy meghazudtoljon bennünket.

– Olyan hal nincs a világon, ha csakugyan elég erős vagy még, mint ahogy mondod.

– Lehet, hogy nem vagyok már olyan erős, mint ahogy képzelem – mondta az öreg. – De értek sok mindenféle fogáshoz, és van bennem kitartás.

– De most már le kell feküdnöd, hogy kipihend magad reggelig. Majd én visszaviszem ezt a holmit a kertvendéglőbe.

– Hát akkor jó éjszakát. Reggel majd felébresztelek.

– Te vagy az én ébresztőórám, Santiago – mondta a fiú.

– Az én ébresztőórám pedig az öregség – mondta az öreg halász: – Miért van az, hogy az öregek olyan korán felébrednek? Azért talán, hogy hosszabb legyen még az az egy napjuk is?

– Nem tudom – mondta a fiú. – De annyi bizonyos, hogy gyerekkorában nagyon mélyen és sokáig alszik az ember.

– Emlékszem rá – mondta az öreg. – Majd idejében felkeltelek.

– Nem akarom, hogy ő ébresszen fel, tudod. Olyan érzés, mintha alábbvaló lennék nála.

– Értem.

– Aludj jól, Santiago.

A fiú elment. Sötétben vacsoráztak, lámpa nem állt az asztalon, s az öreg halász most a sötétben levetette a nadrágját, és lefeküdt aludni.

Összegöngyölte a nadrágját vánkosnak, belerakta az újságot is. Magára csavarta a pokrócot, lefeküdt az ágyára, amelynek sodronyát szintén régi újságpapír fedte, s elaludt.

Hamar elaludt, és álmában Afrikában járt, mint gyerekkorában, a hosszú, aranyszínű partokon, meg a fehér partokon, amelyek úgy fehérlettek, hogy káprázott tőlük az ember szeme, meg a nagy parti hegyfokokról álmodott, és a nagy, barna hegyekről. Ott járt mostanában ezen a tengerparton minden éjszaka, és álmában hallotta a bömbölő hullámverést, látta a hullámok taraján vágtató bennszülött csónakokat. Álmában tisztán érezte a hajófedélzet kátrány- és kenderkóc-szagát, érezte Afrika szagát, amit a reggeli szél hozott mindig a szárazföld felől.

Rendszerint úgy volt, hogy amikor érezni kezdte a reggeli szél szagát, akkor felébredt, felkelt, felöltözött és elment fölkelteni a fiút. Ma éjjel azonban nagyon korán megérkezett a reggeli szél szaga, és álmában is tudta, hogy még túl korán van, úgyhogy tovább álmodott a tengerből kiemelkedő szigetek fehérlő csúcsairól, később pedig a Kanári-szigetek mindenféle kikötőiről és horgonyzóhelyeiről.

Viharokról már sohasem álmodott: se nőkről, se nagy eseményekről, se nagy halakról, se verekedésekről, se erőpróbákról, vetélkedésekről, se a feleségéről. Már csak tájakról álmodott, vidékekről, meg a tengerparton sétáló oroszlánokról. Az esti szürkületben úgy játszottak egymással ezek az oroszlánok, mint a kismacskák, s az öreg halász nagyon szerette őket, úgy, ahogyan a fiút szerette. A fiúról azonban sohasem álmodott. Aztán csak felébredt, kinézett a nyitott ajtón, megnézte a holdat, kigöngyölte a nadrágját, aztán felhúzta. Kiment a kunyhó mellé vizelni, aztán felkapaszkodott az országúton, hogy felkeltse a fiút. Didergett a hajnali hidegben. De tudta, hogy egykettőre átmelegszik majd, és nemsokára evezhet.

A ház ajtaja, ahol a fiú lakott, nem volt bezárva. Az öreg halász benyitott, és mezítláb, nesztelen léptekkel bement. A fiú az első szobában aludt egy függőágyban, a lemenő hold bevilágított rá, úgyhogy az öreg tisztán látta az alvót. Szelíden megfogta a lábát, és nem eresztette el, amíg csak fel nem ébredt, meg nem fordult, rá nem nézett. Az öreg intett neki, s a fiú felemelte a nadrágját a mellette álló székről, és az ágyán ülve belebújt.

Az öreg megindult kifelé a házból, a fiú pedig ment utána. Álmos volt még, s az öreg halász fél kezével átkarolta a vállát:

– Sajnálom, fiam.

– *Qué va* – mondta a fiú. – Ezt meg kell tennie az embernek.

Leballagtak az öreg halász kunyhójához. Az országúton véges-végig mindenfelé mezítlábas emberek haladtak a hajnali sötétben, cipelték a csónakjuk árbocát a vállukon.

Amikor odaértek a kunyhóhoz, a fiú megfogta a csáklyát, a szigonyt és a kosarat, amelyben a zsinegtekercsek voltak, az öreg halász pedig vállára vette az árbocot, a rágöngyölt vitorlájával.

– Nem akarsz kávézni, Santiago? – kérdezte a fiú.

– Berakjuk a szerszámokat a hajóba, aztán elmegyünk kávézni.

Volt egy hely a közelben, ahol kora hajnalban kávét árultak a halászoknak. Megitták a kávéjukat tejkonzerves-dobozokból.

– Hogy aludtál, Santiago? – kérdezte a fiú. Kezdett már lassacskán felébredni, noha még mindig nagyon nehezére esett kiszakadni álmából.

– Köszönöm, Manolin, nagyon jól aludtam – felelte az öreg. – Jó napom lesz, úgy érzem.

– Én is – mondta a fiú. – No de most elmegyek a szardíniáért, a tiédet is hozom meg az enyémet is, s a te friss csalétkeidet is. A mi hajónkra ő mindig maga viszi ki a szerszámokat. Senkit nem enged hozzányúlni soha.

– Mi másfélék vagyunk – mondta az öreg halász. – Én már ötéves korodban rád bíztam a holmit, hagytam, hogy cipekedjél vele.

– Tudom – mondta a fiú. – Mindjárt jövök. Igyál még egy kávét. Itt ihatunk hozomra is.

Nekivágott a korallszikláknak, mezítlábasan, a hűtőház felé, ahonnét el kellett hoznia a csaléteknek való kis halakat.

Az öreg halász lassan iszogatta a kávéját. Nem lesz más étel a gyomrában egész nap, s tudta, hogy meg kell innia.

Már jó ideje, hogy unta az evést, nem volt kedve hozzá, s nem is vitt magával ebédet soha. Volt mindig egy üveg vize a csónak orrában, más nem is kellett neki estig.

Megjött a fiú a szardíniákkal és az újságpapírba csomagolt két csalétekkel, aztán lementek a kis ösvényen a csónakhoz.

Érezték talpuk alatt a kavicsos homokot. Megemelték a csónakot, és becsúsztatták a vízbe.

– Sok szerencsét, Santiago.

– Sok szerencsét – felelte az öreg. Beigazította az evezőket a kötélkarikákba, nekidőlt az evezőrudaknak – a lapátjukat már nyomta a víz hátrafelé –, aztán evezni kezdett kifelé az öbölből a hajnali sötétségben. Másfelől is, más kikötőpartokról is indultak csónakok ki a tengerre, s az öreg halász hallotta az evezőik cuppogását és loccsanását; noha látni nem látta őket, mert a hold közben már lebukott a dombok mögé.

Olykor-olykor, nagy ritkán valaki mondott valamit egyik-másik csónakon. De jobbára csak némán haladtak befelé a tengeren ezek a csónakok, és csak az evezők cuppogása hallatszott.

Ahogy elhagyták a kikötő bejáratát, kezdtek szétszóródni, távolodni egymástól, és ki-ki nekivágott az óceánnak abba az irányba, amerre halászzsákmányt remélt. Az öreg halász tudta, hogy ma nagyon messzire kimegy a tengerre, s lassan elmaradt mögötte a szárazföld szaga, és evezett kifelé rendületlenül, ki az óceán tiszta, hajnali illata felé. Látta a víz színén a Golf-áram moszatos csillámlását, ahogy elevezett a „nagy kút" fölött – a tengernek ezt a részét azért hívták nagy kútnak a halászok, mert az óceán feneke itt hirtelen lesüllyedt hétszáz öl mélységre, s az örvénylő víz alatti szakadékban, ahol az áramlat nekifutott a tengerfenék meredek falának, mindenféle fajta hal összesereglett. Volt ott egész gyülekezetre való apró tengeri rák, meg csaléteknek való hal, a legmélyebb üregekben pedig néha rajokban laktak a tintahalak, s éjszaka mindig feljöttek a víz felszíne alá, és belőlük táplálkozott minden költöző, vándorló halfajta.

Az öreg halász érezte a sötétségben, hogy közeledik már a reggel, s ahogy evezett, hallotta a vízből kiugró repülőhalak kis, rezzenő neszeit, és a merev szárnyuk sziszegését, amint felszálltak és elrepültek a homályban. Nagyon szerette a repülőhalakat, hiszen ezek voltak a legjobb barátai itt kint a tengeren.

A madarakat sajnálta, kivált az apró, törékeny, finom kis fekete halászmadarakat, amelyek örökké csak röpdöstek, és kémlelték a vizet, de jóformán soha nem leltek semmit. „A madaraknak keservesebb a sorsuk, mint a miénk – gondolta –, kivéve a ragadozó madarakat, és a nagy, erős testűeket. Minek alkotott a természet ilyen kényes, szép, törékeny kis madarakat, mint például a tengeri fecske, ha az óceán olyan kegyetlenül viselkedik néha? Hiszen gyönyörű víz az óceán, kedves és szép. De komisz és irgalmatlan is tud lenni, s olyan váratlanul, hogy ezek

a röpködő, halászó, vadászó, le-lebukó madárkák, bánatos kis hangjukkal, nagyon gyöngék, nagyon törékenyek a tengerre.

Ha a tengerre gondolt, mindig csak *la mar*-nak nevezte magában, mert aki szereti, az mindig így hívja, nőnemű szóval és spanyolul. Aki szereti a tengert, az ugyan sokszor szidja, elmondja mindennek, de ezt is csak úgy, mintha egy asszonyról beszélne. A fiatalabb halászok közt akad néhány, aki *el mar*-nak nevezi, vagyis hímnemű szóval illeti. Ezek a fiatalok úsztatóbóját kötnek a fonalukra, úgy halásznak, s motorcsónakot vettek maguknak, amikor jól lehetett keresni a cápamájjal. Úgy beszélnek a tengerről, mintha a vetélytársuk volna, vagy mintha valami földrajzi hely volna, vagy akár mintha az ellenségükről beszélnének. Az öreg Santiago azonban gondolatban mindig nőneműnek tekintette, mindig olyasminek fogta fel, ami nagy-nagy kegyeket osztogat vagy tagad meg, s ha néha el is követ rosszaságokat vagy zabolátlanságokat, nem tehet róla, mert olyan a természete. A hold változásai is úgy hatnak rá, mint az asszonyokra – gondolta.

Kitartóan, rendületlenül evezett, erőlködés nélkül, kényelmesen és egyenletesen haladt, mert a tenger sima volt, nem számítva imitt-amott az áramlat örvényeit. A munka harmadrészét rábízta az áramlatra, vitette magát vele, s ahogy pirkadni kezdett, látta, hogy már jóval messzebbre került a parttól, mint ahogy tervezte és remélte.

„Egy álló hétig halásztam a mély kutak fölött, és nem fogtam semmit – gondolta. – Hát ma kimegyek messzire, ahol a bonito- és az albacore-rajok tanyáznak, hátha lesz köztük egy nagy hal.”

Mielőtt még igazán kivilágosodott volna, már kivetette a horgait, és sodortatta magát az árral. Az egyik horgot negyven öl mélyre eresztette le. A második hetvenöt ölnyire volt, a harmadik és a negyedik horog pedig, a csalétkekkel, száz, illetve százhuszonöt öl mélyen úszott a kék vízben. A csalétkek mind fejjel lefelé lógtak, ráhúzva és jó erősen rávarrva, rákötözve a horog szárára, a horgok kiálló részei pedig, a görbületük meg a hegyük, friss szardíniákkal voltak teleaggatva.

Mindegyik szardíniának a két szemén ment át a horog, úgyhogy félkörben, füzérként lógtak az acélkampón. Egy nagy hal hozzá sem érhetett volna a horognak olyan részéhez, ahol mást talál, mint zamatos, jóízű falatokat.

A fiútól két friss tonhalat kapott, vagyis albacorét, ezek a két legmélyebb horogról lógtak lefelé, mint a mérőón súlya, a másik két horogra pedig azt a nagy, kék csempészhalat és sárga jancsihalat akasztotta, amiket már előbb is használt csaléteknek; még jó állapotban voltak, és a remek szardíniák különben is jó szagot és vonzóerőt kölcsönöztek nekik. A jókora, ceruza vastagságú zsinórok mind rá voltak csavarintva egy-egy zöld fadarabra, amely rögtön lebukott a víz alá, mihelyt valami megrántotta vagy megérintette a horgot, s mindegyik zsinórhoz volt még két, negyven öl hosszú, tartalékorsó, amelyeket hozzá lehetett erősíteni a többi tartalékorsóhoz, úgyhogy a halnak utána lehetett engedni, ha kellett, akár háromszáz öl zsinórt is.

Most hát a halász figyelte a kis csónak mellett úszó három fadarabot, hogy merülnek-e, s lassan evezgetett, ügyelve, hogy a zsinórok mindig függőlegesen lógjanak, és a horgok megtartsák megfelelő mélységüket a vízben. Már egészen kivilágosodott, a nap is mindjárt felkel.

A kelő nap kibukkant a tengerből, s az első, híg sugaraiban az öreg halász meglátta a többi csónakot; messze, a vízhez lapulva, közel a parthoz, szétszóródva úsztak az áramlat széltében.

Aztán feljebb hágott a nap, erősebben kezdett sütni, a verőfény ráesett a sima tengerre, a víz visszatükrözte, úgyhogy a sugarak szúrták, bántották az öreg halász szemét. Nem nézett bele a napba, úgy evezett tovább. Lesütötte a szemét, a vizet nézte, a zsinórjait figyelte, amelyek nyílegyenesen, függőlegesen fúrták bele magukat a tenger sötétjébe. Santiago egyenesebben tudta tartani a zsinórjait, mint bárki más, neki mindegyik horga pontosan ott várta az arra tévedő halat, a tenger sötét mélyének éppen azon a szintjén, ahol kellett, ahol ő akarta. Más halászok zsinórjait el-elúsztatta az ár, és a horguk sokszor csak hatvan ölnyire volt, amikor azt képzelték, hogy száz ölnyire van.

„Én bezzeg – gondolta magában – gondosan végzem a munkám. De hát hiába, elhagyott már a szerencse. Ámbár ki tudja? Talán éppen máma fordul a kocka. Új nap, új élet. Többet ér persze, ha szerencséje van az embernek. De én azért inkább pontosan végzem a munkám. Akkor aztán nem ér készületlenül, ha egyszer mégis rám mosolyog a szerencse."

A nap most már két órával magasabban járt az égen, és nem fájdult meg annyira a szeme, ha kelet felé nézett. Már csak három csónak látszott messze a part közelében, szorosan a vízhez lapulva.

„Egész életemben szúrta, rontotta a szememet a kora reggeli napsütés – gondolta. – De azért még mindig jól látok. Alkonyatkor bele tudok nézni egyenesen a napba, és nem feketedik el előttem a világ. Pedig délután nagyobb ereje van a napnak. De reggel nagyon megfájdítja az ember szemét."

Hirtelen észrevette, hogy egy hosszú, fekete szárnyú fregattmadár körözik a feje fölött az égen. A madár villámgyorsan lebukott a vízre, hátracsapta a két szárnyát és lesiklott, aztán újra körözni kezdett.

– Talált valamit – mondta az öreg halász fennhangon. – Ő nemcsak keresgél.

Lassan, egyenletesen evezni kezdett arrafelé, amerre a madár körözött. Nem sietett, s ügyelt a horgaira is, hogy függőlegesen lógjanak. De most egy kicsit az árral sodródott, s jóllehet hibátlanul végezte a munkáját, gyorsabban haladt a csónakja, mint ahogyan haladt volna akkor, ha a madár segítsége nélkül halászik.

A madár magasabbra szállt, és megint körözni kezdett, merev, mozdulatlan szárnnyal. Aztán egyszerre csak lecsapott, és az öreg halász látta, ahogy repülőhalak ugrálnak ki a vízből, és kétségbeesetten kezdenek menekülni a habok fölött.

– Delfinek – mondta az öreg halász hangosan. – Nagy delfinek.

Behúzta az evezőit, és előszedett egy kis zsinórt a csónak orrából. Dróttal volt bélelve a zsinór, s egy közepes nagyságú horog volt rajta. Ráakasztotta az egyik szardíniát csaléteknek. Vízbe eresztette a zsinórt, a másik végét pedig odakötötte a csónak farán levő kampóra. Aztán egy másik zsinórra is csalétket kötött, de azt ott hagyta összecsavarva a csónak orra alatt. Visszaült evezni, és figyelte a hosszú szárnyú, fekete madarat, amely most már egészen alacsonyan, a víz színén halászott.

Ahogy nézte, a madár hátrahúzott szárnnyal megint lebukott, rácsapott a vízre, aztán vad és tehetetlen szárnyverdeséssel űzőbe vette a repülőhalakat. Santiago jól látta a víz enyhe domborulatát, a barázdát, amit a nagy delfinek szántottak, ahogy követték a menekülő halakat. A delfinek pontosan a repülőhalak alatt szelték a vizet, és szélsebesen ott lesznek majd, ahol a halak végül visszaesnek a vízbe. „Jó nagy delfin-raj – gondolta magában. – Sokan vannak, a repülőhalaknak elég reménytelen a sorsa. A madárnak is vesztett ügye van. Túl nagy neki a repülőhal, és túl gyorsan tud haladni."

Nézte, ahogy a repülőhalak fel-feldobták magukat újra, meg újra, és ahogy a madár eredménytelenül csapdosott közöttük. „Ez a raj faképnél hagyott – gondolta. – Nagyon gyorsan haladnak, és máris messze vannak. De talán még elcsíphetek egy lemaradt delfint, és hátha itt lebzsel valahol körülöttük az én nagy halam. Valahol itt kell lennie az én nagy halamnak."

A partból már csak egy hosszú, zöld csík látszott, a kékesszürke dombokkal mögötte, s a felhők úgy álltak össze a szárazföld felett, mintha hegységek volnának. A tenger színe sötétkékre vált, olyan sötétkékre, hogy már-már lilának tűnt. Ahogy lenézett a vízbe, látta az algák rőtvörös szitálását a sötétségben, és a napsugarak furcsára vált fényét. Figyelte a zsinórjait, hogy egyenesen lógjanak lefelé, amíg el nem tűnnek a szeme elől, és örült a sok vörös algának, mert ez azt jelentette, hogy jönnek a halak. Most, hogy a nap már magasabban járt az égen, a napsugarak furcsa fénye a vízben azt jelentette, hogy szép idő lesz, s ugyancsak ezt ígérte a felhők formája is a part fölött. Közben azonban a fregattmadár messze szállt, már alig volt látható, s a víz színén sem látszott egyéb, mint imitt-amott egy-egy sárga folt, a napszítta sargassum-moszat sárga foltjai, meg egy portugál naszádféreg bíborvörös, mértanian szabályos, szivárványosan csillámló, kocsonyás hólyagja, amely ott imbolygott közel a csónakjához. Az oldalára fordult, aztán megint kiegyenesedett. Vidáman libegett a vízben, mint egy buborék, vonszolva maga után a négy-öt arasznyi hosszú, bíborszínű, félelmetes bojtjait.

– *Agua mala* – mondta a halász. – Te rusnya féreg.

Ültében gyöngén nekifeszülve két evezőrúdjának, nézte a vizet, nézte a sodródó hólyag alatt úszó és a bojtos uszályba keveredett apró halakat, amelyek ugyanolyan bíborszínűek voltak, mint a bojtok. Ezekre a kis halakra nem hatott az *agua mala* mérge. De az emberre hatott, s ha a bíborvörös bojt egyik szála ráakadt a horog zsinórjára, és alattomosan megkapaszkodott benne halászat közben, akkor az öreg Santiago csúnya daganatokat és kiütéséket kapott tőle a karján meg a két kezén, olyasféle kelevényeket, mint amilyent a mérges borostyán okoz. Csak az *agua mala* mérge rögtön hatni kezdett, és úgy fájt, mint az ostorszíj csapása.

Szépek voltak ezek a szivárványszínben játszó buborékok. De az óceán legálnokabb teremtményei közé tartoztak, s az öreg mindig örömmel nézte a nagy tengeri teknősbékákat, amint bekapták őket. Ha

egy teknősbéka észrevette őket, szembeúszott velük, behunyta a szemét, úgy, hogy a páncélja teljesen védte minden oldalról, aztán felfalta őket bojtostul, uszályostul, mindenestül. Az öreg szerette nézni, ahogy a teknőcök megeszik őket, és szeretett végigtaposni rajtuk vihar után a fövenyen, szerette hallani a pukkanásukat, amint rájuk tiport kérges talpával.

Szerette a teknősbékákat, szerette az előkelő külsejű, gyors, értékes, zöld teknőcöket, jóakaratú lenézést érzett az ostoba, nagy fejű, óriási sárgapáncélosok iránt, amelyek oly furcsán szerelmeskedtek, és oly vígan falták fel hunyt szemmel a portugál naszádférgeket.

Nem voltak titokzatos babonái a teknősbékákról, pedig éveken át halászott rájuk hajón. Mindnyájukat sajnálta, még a nagy, hordóhátúakat is, amelyek akkorák voltak, mint a csónakja, és tíz mázsát nyomtak. A legtöbb ember részvétlen irántuk, mert a teknősbéka szíve még órákig ver azután is, hogy levágták és feldarabolták. Az öreg halász azonban azt gondolta magában: „Éppen ilyen az én szívem is, s a két kezem, két lábam is hasonlít az övékhez.” Megette a fehér tojásukat is, hogy erőt merítsen belőlük. Egész májusban azt ette, hogy szeptemberben meg októberben aztán legyen majd elég ereje az igazi nagy halfogáshoz.

Azonkívül megivott mindennap egy bögre cápamájolajat is a nagy vashordóból, amely a közös szerszámkamrában állt. Sokan ott tartották a halászholmijukat, s a hordóból meríthetett, aki csak akart. A halászok java része azonban utálta a cápamájolaj ízét. Pedig nem volt rosszabb, mint naponta felkelni olyan korán, amilyen korán felkeltek, s jót tett a nátha ellen, mindenféle meghűlés ellen, meg aztán jót tett az ember szemének is.

Az öreg halász felnézett, és látta, hogy a fregattmadár már megint ott köröz a víz fölött.

– Halat talált – mondta fennhangon.

A víz színe sima volt, sehol nem ugrott ki belőle repülőhal, sem a törpehalak szanaszét-futkosása nem látszott. De ahogy az öreg halász figyelt, egyszerre csak kiemelkedett a vízből egy kis tonhal, megfordult a levegőben és visszafejeselt. Ezüstösen csillant meg a kis tonhal a napsütésben, s ahogy visszapottyant a vízbe, újabbak és újabbak kezdtek kiugrálni mindenfelé, itt is, ott is loccsantak, toccsantak, nagyokat szökellve üldözték a törpehalakat, hogy bekerítsék és elcsípjék őket.

„Ha nem mennek túl gyorsan, utolérem őket” – gondolta az öreg, és nézte a rajt, ahogy fehér tajtékot vertek a tengeren, meg a madarat, amely most megint lecsapott a vakrémületükben felszínre úszó törpehalak közé.

– Nagy segítség nekem ez a madár – mondta az öreg halász.

A csónak farához kötött zsinór ebben a pillanatban megfeszült a talpa alatt, ahol egy bogot kötött rá, s az öreg eleresztette az evezőket, és jól megfogta a zsinórt, aztán húzni kezdte befelé. Érezte a kis tonhal remegő súlyát, a rángás fokozódott, ahogy húzta föl a halat, s mielőtt átlendítette volna a csónak oldalán, megcsillant a vízben a tonhal kék háta meg az oldalának arany pikkelyei. Már ott hevert a csónak farában, tömören, mint egy kis ágyúgolyó, s a két nagy ostoba szemével bambán meredt a napsütésbe, mialatt csinos, szaporán mozgó farkának gyors, remegő csapásaival halálra döngölte magát a csónak deszkáin. Az öreg halász könyörületességből fejbe vágta, aztán, berúgta az ülés alá, ahol még mindig rángatózott.

– *Albacore* – mondta fennhangon. – Nagyszerű csalétek lesz. Van vagy tíz font.

Már nem emlékezett, hogy mikor szokott rá erre a fennhangon való beszédre, így egymagában. Régente mindig énekelt, ha egymagában volt, s abban az időben, mikor teknősbékára halászott, vagy más halászbárkán virrasztott egyedül a kormány mellett, sokszor éjszaka is énekelgetett. Talán akkor kezdett hangosan beszélni egymagában, amikor a fiú elhagyta. Valószínűleg akkor, de nem emlékezett rá. Amíg együtt jártak halászni a fiúval, rendszerint csak akkor beszéltek, ha kellett. Éjszakánként beszélgettek vagy olyankor, ha a rossz idő miatt nem mehettek halászni. Azt tartották, becsület dolga, hogy kint a tengeren ne beszélgessen az ember fölöslegesen, s az öreg halász is mindig így vélekedett, és be is tartotta ezt a szabályt. De mostanában mégis nemegyszer megtörtént, hogy hangosan kimondta a gondolatait, mert hiszen úgysem háborgatott vele senkit.

– Ha a többiek hallanák, hogy hangosan beszélek itt magamban, azt hinnék, hogy elment az eszem – mondta fennhangon. – De hát nem ment el az eszem, miért ne beszélnék hát magamban? A gazdag embereknek meg rádiójuk van a hajójukon, hogy beszélgethessenek vele, és hogy elmondja nekik a baseball-eredményeket.

„De most nem a baseballon kell jártatnom az eszem – gondolta. – Most csak egyetlenegy dologra szabad gondolnom. Arra az egyre, amire születtem. Lehet, hogy van itt egy nagy hal valahol a raj körül – gondolta. – Csak egy eltévedt albacoré-t fogtam el a sok közül, amelyek ennivalót keresnek. De nagyon sebesen haladnak, és erősen befelé a tengerbe. Ahány hal csak látszik ma a felszínen, mind északkeletnek úszik, és nagyon sebesen. Eljött volna végre a napja? Vagy csupán az időjárás változásának a jele mindez, valamiféle jel, amit én még nem ismerek?"

A part zöld szegélye már nem látszott innét, csak a kéklő dombok fehér csúcsai, olyan fehéren, mintha hósüveg fedte volna őket, meg a felhők fölöttük, mint égre nyúló havasok. A tenger egészen sötétkék volt, s a fény itt-ott szivárványosan tört meg a vízben. Az algák milliónyi rőtvörös foltját most kioltotta a napsütés, a magasan járó nap, s az öreg halász csak a nagy, mély szivárványprizmákat látta lent a kék vízben, a mérföldnyi mélységű tengerben, ahová nyílegyenesen fúrták lefelé magukat a zsinórjai.

A tonhalak, ahogy az öreg halász nevezte ennek a fajtának valamennyi alfaját – mert csak olyankor különböztette meg őket a becsületes nevük szerint, ha piacra vitte eladni, vagy ha csalétekre cserélte be őket – a tonhalak újra eltűntek, lemerültek. A nap már forrón tűzött, az öreg halász érezte a perzselését a tarkóján, és érezte a hátán végig pergő verítékcsöppek csiklandozását, ahogy evezett.

„Vitethetném magam az árral – gondolta –, alhatnék egy kicsit, rácsavarinthatnám a lábujjamra a zsinórt, hogy fölébresszen, ha kell. De ma van a nyolcvanötödik napja, és ezen a napon becsületesen kell halásznom."

Ahogy szemmel tartotta a zsinórjait, éppen ebben a pillanatban vette észre, hogy az egyiknek erősen elmerül a zöld fadarabja.

– Úgy van – mondta. – Úgy van. – S azzal bevonta az evezőit, csöndesen, hogy ne koppanjanak oda a csónakhoz. A zsinór után nyúlt, és óvatosan megfogta jobb kezének hüvelyk- és mutatóujjával. Nem érezte, hogy megfeszült volna, vagy hogy súly húzná lefelé. Gyöngéden tartotta a zsinórt. Újra megrándult. Ezúttal tétován, próbálkozva, nem erős, súlyos mozdulattal, s Santiago pontosan tudta, hogy mi történik. Száz ölnyi mélyen lent a tengerben egy marlin eszegette le a horog

hegyéről és kampójáról a szardíniákat, ahol a kézzel kovácsolt vashorog kiállt a kis tonhal fejéből.

Az öreg halász finoman, puhán fogta a zsinórt, s a bal kezével óvatosan leoldotta a fadarabról. Most már utána eresztheti az ujjai közt, úgy, hogy a hal ne érezzen semmi feszítést, szorítást.

„Nagy hal lehet – gondolta –, ilyen messze kint a tengeren és ebben a hónapban, nagyon nagynak kell lennie. Harapjál, halacskám. Eszegesd őket. Csak tessék, falatozzál. Frissek, finomak, te pedig hatszáz láb mélységben fagyoskodsz a sötét, hideg vízben. Fordulj egyet, aztán gyere vissza, és eszegesd őket."

Érezte a könnyű, gyöngéd feszülést a zsinóron, aztán egy erélyesebb húzást, amikor az egyik szardínia feje nyilván nem akart mindjárt leszakadni a horogról. Aztán megszűnt minden.

– No, gyerünk, gyerünk – mondta az öreg hangosan. – Fordulj egyet, gyere vissza. Szagold csak meg őket. Hát nem finomak? Edd csak meg őket szépen, aztán még ott van a tonhal. Az is finom, szép, kemény, hideg. Ne légy szégyenlős, halacskám. Falatozzál bátran.

Tartotta a zsinórt a hüvelykujja és a mutatóujja közt, várakozóan figyelt, figyelte a többi horgot is, mert lehet, hogy a hal közben feljebb úszik vagy lejjebb. Aztán újra megrándult a zsinór, ugyanolyan könnyedén, mint az előbb.

– Ráharap – mondta az öreg hangosan. – Istenem, add, hogy ráharapjon.

Azonban mégsem harapott rá. Elment, és az öreg halász megint nem érzett semmit.

– Az nem lehet, hogy elmenjen – mondta. – Uram Jézus, nem lehet, hogy elmenjen. Csak térül-fordul egyet. Lehet, hogy egyszer már horogra harapott, és most valami rémlik neki.

Aztán újra megérezte ujjai közt a könnyű rándulást, és nagyon megörült.

– Csak fordult egyet – mondta. – Rá fog harapni.

Boldog volt, hogy megint érzi a zsinór finom feszülését. Aztán egyszerre valami erős és hihetetlenül súlyos húzást érzett. A hal súlya volt ez, s az öreg rögtön utánaengedte a zsinórt, amely futott, futott, lefelé, s a két tartalékorsó közül az egyikről egészen letekerődött. Ahogy ment lefelé a zsinór, könnyedén csúszva az öreg halász ujjai közt, még

mindig érezte rajta a hatalmas súlyt, pedig alig ért hozzá a hüvelyk- és a mutatóujja.

– Mekkora hal – mondta. – Most a szájába fogta féloldalt, és viszi lefelé.

„Aztán majd megfordul és lenyeli” – gondolta. Ezt már nem mondta ki hangosan, mert tudta, hogy ha az ember kimondja, amit nagyon szeretne, akkor könnyen füstbe mehet az egész. Tudta jól, hogy mekkora óriási nagy hal, és arra gondolt, ahogy most úszik lefelé lent a homályban, szájában, a keresztbe fogott tonhallal. Ekkor hirtelen érezte, hogy a hal megállt, de a súly még mindig húzta lefelé a zsinórt. Aztán nehezedni kezdett a húzás, utánaengedett hát a zsinórból. Egy pillanatra megszorította kissé a két ujja közt, és érezte, hogy tovább növekszik a súly, s egyenesen lefelé húzza a horgot.

– Bekapta – mondta. – No, most hadd nyelje le rendesen.

Hagyta, hogy az ujjai közt csússzon kifelé a zsinór, s közben lehajolt, és bal kezével hozzákötötte a két tartalékorsó szabad végét a szomszéd horog két tartalékorsójának hurokra kötött elejéhez. Most aztán már jöhetett a nagy hal. Három negyven öl hosszú, felcsévélt tartalékzsinórja volt, nem számítva a negyedik orsót, amivel dolgozott.

– Nyeld le még jobban – mondta. – Nyeld le egészen.

„Nyeld le úgy, hogy a horog hegye átfúrja a szívedet, és öljön meg – gondolta magában. – Aztán gyere fel a felszínre szépszerével, hadd döfjem beléd a szigonyomat. Jól van, jól. Befejezted a falatozást? Jól laktál kedvedre?”

– Hó! – mondta hangosan, és jól megrántotta a zsinórt, két kézre fogva. Húzott rajta vagy négy araszt, aztán rángatta tovább, felváltva hol az egyik karjával, hol a másikkal, teljes erejéből nekifeszülve a kötélnek, s az ide-oda ingó testsúlyával is mindig ránehezedve.

De semmire sem ment. A hal csak úszott tovább lassan, az öreg halász nem bírta feljebb húzni egy ujjnyival sem. Erős volt a zsinórja, nagy, nehéz halaknak készült, s az öreg most átvetette a hátán, és húzta, amíg úgy megfeszült, hogy gyöngyöző kis vízcsöppek préselődtek ki belőle. Aztán a zsinór, halk, csöndes, sziszegő hanggal kezdte súrolni a vizet, és az öreg csak fogta, fogta, nekitámaszkodva az ülésnek és hátradőlve, hogy megfeszítse jól. A csónak lassan megindult vele befelé a tengeren, északnyugati irányban.

A hal állhatatosan úszott, lassan hajóztak a csöndes vizeken. A többi horog még mind ki volt vetve, semmit sem lehetett azonban csinálni.

– Bárcsak itt volna velem a gyerek – mondta az öreg hangosan. – Vontatókötélre fogtak, engem vontat a hal. Odaköthetném a zsinórt a csónakhoz. De akkor könnyen elszakíthatná. Tartanom kell, ahogy csak bírom, hogy utánaengedhessek a zsinórból, ha mindenáron kell neki. Hála Istennek, csak előre úszik és nem lefelé.

„Hogy mihez kezdek majd, ha arra szánja el magát, hogy lefelé ússzon, azt még nem tudom. Hogy mit csinálok majd, ha lemerül a tenger fenekére és megdöglik, még azt sem tudom. De hát valamit majd csak csinálok. Értek mindenféle fogáshoz."

Beledőlt a hátán átvetett zsinórba, nézte, hogyan fut le rézsútosan a vízbe, figyelte a csónak egyenletes mozgását, ahogy haladtak csöndesen északnyugat felé.

„Ebbe belepusztul majd – gondolta magában az öreg halász. – Ezt nem bírja örökké csinálni." De eltelt négy óra, és a hal még mindig rendületlenül úszott befelé a tengeren, vontatva a csónakot, s az öreg még mindig szilárdan oda volt szögezve az üléshez a hátán átvetett kötéllel.

– Dél volt, amikor horogra akadt – mondta. – S eddig még nem is láttam.

A szalmakalapját erősen behúzta a homlokába, még mielőtt horgára akadt volna a hal, s a kalap széle most nagyon vágta a homlokát. Szomjas is volt ráadásul, leereszkedett hát a két térdére, és óvatosan, hogy meg ne rántsa a zsinórt, előrenyomakodott a csónak orra felé, amennyire csak bírt, és fél kézzel a vizespalackja után nyúlt. Kidugaszolta és ivott egy-két kortyot. Aztán pihent egy kicsit a csónak orrában. Leült a lefektetett árbocra és a rágöngyölt vitorlára, s igyekezett nem gondolni semmire, csak kitartani.

Aztán hátrapillantott, és észrevette, hogy a szárazföld már eltűnt a szeme elől. „Nem baj, ez nem számít – gondolta. – Este majd látszanak Havanna fényei, majd megmutatják nekem az utat. Napszálltáig még van két órám, s hátha addigra feljön a hal. Ha pedig nem, akkor talán feljön a holddal együtt. Ha még akkor sem, hát talán virradatra feljön. Erősnek érzem magam, görcsöm sincs. Neki van horog a szájában, nem nekem. Hanem mekkora hal lehet, hogy így tud húzni. Biztosan szorosan

összecsukta a száját, jól ráharapott a horogra. Bárcsak láthatnám. Csak legalább egyszer láthatnám, hogy tudjam, kivel van dolgom.”

A hal aznap éjjel szakadatlanul úszott, egyenletes ütemben, és az irányát sem változtatta egész éjszaka, már amennyire az öreg halász a csillagok állásából meg tudta állapítani. Ahogy a nap leszállt, lehűlt a levegő, s a fagyosra vált verítékcsöppek fölszáradtak Santiago hátán, két karján, két öreg lábszárán. A csalétkes dobozt borító zsákot még délben kiteregette a napra, hogy megszárítsa. Alkonyatkor a vállára kanyarintotta ezt a zsákot, úgy, hogy a hátán lógjon lefelé, aztán vigyázatosan a zsinór alá gyömöszölte, amely most a vállán volt átvetve. A zsákkal jól alápárnázta a zsinórt, s annak is kitalálta a módját, hogy előredőljön a csónak orra felé, szinte egészen kényelmesen. A helyzete így tulajdonképpen csak valamicskével volt elviselhetőbb; de ő úgy érezte, hogy szinte egészen kényelmes.

„Semmit sem csinálhatok vele – gondolta –, és ő sem tehet velem semmit. Legalábbis addig nem, ameddig így bírja.”

Közben egy ízben felállt, a csónak oldalához lépett, és belevizelt a tengerbe, aztán fölnézett a csillagokra, hogy ellenőrizze, milyen irányban halad a csónakja. A válláról lefutó zsinór olyannak tetszett a vízben, mint egy világító fénycsík. Most lassabban haladtak, és Havanna lámpáinak fénypásztája nem látszott olyan erősen, mint eddig, ennélfogva tudta, hogy az áramlat nyilván kelet felé sodorja őket. „Ha eltűnik a szemem elől Havanna fénye, akkor még inkább keleti irányban megyünk – gondolta. – Mert ha a hal megtartaná az eredeti irányát, akkor még órák múlva is látnom kellene a fényt. Vajon hogy végződtek a nagy ligák mai mérkőzései – tűnődött. – Nagyszerű dolog volna, ha rádióval járhatnék halászni. – Aztán ezt gondolta: – Inkább máskor járjon a baseballon az eszed. Most azzal törődj, amit csinálsz. Nem szabad semmi butaságot csinálnod.”

Aztán megint megszólalt hangosan:

– Bárcsak itt volna velem a gyerek. Hogy segítsen nekem, és hogy lássa ezt.

„Nem volna szabad egyedül maradnia az embernek öregségére – gondolta. – De hát hiába, ezen már nem lehet segíteni. El ne felejtsem megenni a tonhalat, mielőtt megromlik, hogy el ne gyöngüljek. Csak el ne felejtsem, hogy reggel majd meg kell ennem, még ha nem is kívánom. Csak el ne felejtsem” – biztatta magát az öreg.

Éjszaka két delfin jött a csónak közelébe, s Santiago hallotta a fújtatásukat meg a bukfencezésük zaját. Tisztán meg tudta különböztetni a hím fújtatását a nőstény sóhajtó hangjától.

– Derék állatok – mondta. – Játszanak, bolondoznak s szeretik egymást. Testvéreink ők is, akárcsak a repülőhalak.

Aztán egyszerre sajnálni kezdte a nagy halat, amit fogott. „Furcsa, nagyszerű hal, Isten tudja, hány esztendős lehet – gondolta. – Még soha életemben nem fogtam ilyen erős halat, se ilyen különösen nem viselkedett még egyik sem. Talán azért nem jön fel, mert okosabb annál. Pedig tönkretehetne, ha feldobná magát, vagy ha nekiiramodna vadul. De lehet, hogy már sokszor horogra akadt életében, és tudja, hogy így kell megküzdenie vele, csak így tud menekülni. Azt nem tudhatja, hogy ezúttal csak egyetlenegy emberrel áll szemben, és hogy ez is egy öregember. De mekkora nagy hal, s mennyit ér majd ez a piacon, ha jó a húsa. A csalétket úgy kapta be, mint egy hím, olyan erővel húz, mint egy hím, s a küzdelme sem fejvesztett, rémült viaskodás. Szeretném tudni, van-e valamilyen terve, vagy ő is csak olyan elkeseredetten harcol, mint én?”

Eszébe jutott, hogy egyszer a horgára akadt egy marlinpár közül az egyik, a nőstény. A hím mindig előreengedi a nőstényt az eledelhez, s a horogra akadt hal, a nőstény marlin vad, fejvesztett, kétségbeesett küzdelembe fogott, ami aztán egykettőre kimerítette az erejét, de a hímje végig, az egész idő alatt mellette maradt. Úszkált ide-oda a zsinór alatt, körözött vele fent a felszínen. Olyan közel maradt, hogy az öreg halász attól félt, még majd elvágja a zsinórt a farkával, mert a farkuk olyan éles, mint a kasza, s a formája és a nagysága is körülbelül olyasféle. Mikor az öreg megragadta a dörzspapír szélű hegyes csőrét, s megszigonyozta, és addig verte a fejét a bunkósbottal, amíg a színe egészen át nem változott, szinte olyanra, mint a tükrök hátlapja, és amikor a fiú segítségével felhúzták a csónakba, a hímje ott maradt mellettük, nem tágított a csónak oldala mellől. Aztán, amikor az öreg már a zsinórjait tisztogatta, és a nagy szigonyt készítette elő, a hímhal feldobta magát magasra a levegőbe a csónak mellett, hogy megnézze, hová lett a nősténye, s utána alámerült mélyen, kiterjesztve levendulaszínű szárnyait, vagyis a mellső uszonyait, s megcsillogtatva mind a széles, levendulaszínű csíkjait. Szép hal volt, az öreg halász nem felejtette el, gyönyörű volt, s nem tágított a másik mellől.

„Ennél szomorúbbat nem láttam a tengeren soha életemben – gondolta az öreg. – A fiú is szomorú volt, kértük a marlin bocsánatát, és rögtön végeztünk vele.”

– Bárcsak itt volna velem a gyerek – mondta fennhangon. Nekitámaszkodott a csónak orrában a legömbölyített deszkának, s a vállán átvetett zsinór feszülésén jól érezte a nagy hal erejét, ahogy rendületlenül úszott a kitűzött cél felé.

„Tőrbe csaltam – gondolta magában az öreg –, kénytelen volt hát elhatározni magát valamire.”

„Pedig az volt a szándéka, hogy lent marad a mély, kék vízben, messze a csapdáktól, kelepcéktől, mindenféle álnokságtól. De nekem meg az volt a szándékom, hogy utánamegyek, megkeresem. Éppen őt akartam megtalálni, senki mást. Senki mást a világon. Most aztán találkoztunk, és össze vagyunk boronálva szépen, már dél óta. És nincs senki, aki segítsen rajtunk, egyikünknek sincs senkije.”

„Talán nem kellett volna halásznak mennem – gondolta. – De hát, ha egyszer erre születtem. Csak el ne felejtsem megenni a tonhalat virradat után.”

Már közeledett a hajnal, amikor az egyik hátramaradozó horogra valami ráharapott. Santiago hallotta, amint a fadarab kettétörik, és a zsinór gördülni kezdett lefelé a csónak korlátján át. A sötétben kihúzta tokjából a kését, a hal egész súlyát áttette a bal vállára, aztán hátrahajolt, és elvágta a zsinórt a csónak peremén. Aztán elvágta a keze ügyébe eső másik zsinórt is, és a sötétben összekötötte a két orsó szabadon lógó végét. Ügyesen dolgozott fél kézzel is, az orsókat a talpával szorította le, hogy jó szorosra húzhassa a csomót. Most már hat tartalékorsóra való zsinórja volt. A két horoghoz, amiket levágott, két-két orsó tartozott, a nagy hal horgához még kettő, s mind a hat össze volt kötve.

„Ha majd kivilágosodik – gondolta –, hátramegyek a negyven öles horoghoz, és azt is levágom, s a tartalékorsóit annak is hozzácsatolom a többihez. Odavész vagy kétszáz ölnyi jó katalán cordelzsinórom, meg a horgok, meg az ólmok. De hát majd szerzek helyettük mást. De ki szerez nekem egy másik ilyen halat, ha valamelyik hátsó horgomra ráakad egy hal, és elvágja ennek a zsinórját? Nem tudom, miféle hal lehetett, amelyik az előbb bekapta a horgomat. Talán egy marlin volt, talán egy

kardhal, talán egy cápa. Nem is tudtam megtapintani a súlyát. Sietnem kellett, hogy gyorsan megszabaduljak tőle.”

Fennhangon csak annyit mondott:

– Bárcsak itt volna velem a gyerek.

„De hát nincs itt veled a gyerek – gondolta magában. – Egyedül vagy, egészen egyedül: és okosabb lesz, ha mégsem törődöl a sötétséggel, hanem igyekszel minél előbb hátrajutni az utolsó horoghoz, hogy azt is levágd, és hogy összehurkold a két tartalékorsóját.”

Így is cselekedett. Nem ment könnyen a dolog a sötétben, s a hal egyszer csak szökött egy nagyot és felborította. Santiago elterült a csónakban, az arcára esett, és megsebezte magát a szeme alatt. Csorogni kezdett a vére lefelé az arcán, de megalvadt és elállt, mielőtt még az álláig ért volna. Visszatapogatózott a csónak orrába s leült, nekidőlve a fának. Megigazította a vállán a zsákot, óvatosan odébb tologatta a zsinórt, hogy a vállának egy másik részét nyomja, s mialatt a vállával tartotta kifeszítve, vigyázatosan megfogta, hogy kipróbálja a hal súlyát, aztán fél kezét leeresztette a vízbe, hogy a csónak sebességét is megbecsülje.

„Szeretném tudni, vajon miért ficánkolt ekkorát – gondolta. – Biztosan felcsúszott a drót a háta domborulatára. Az ő hátának ez persze nem fáj annyira, mint az enyémnek. De azért örökké ő sem tudja húzni ezt a csónakot, akármilyen rengeteg nagy hal. Most már megszabadultam mindentől, ami bajt okozhat, és van jó sok tartalékzsinórom; többet senki sem kívánhat az embertől.”

– Hallod-e, te nagy hal – mondta fennhangon, de csöndesen, szelíden –, veled maradok mindhalálig.

„Ő is velem marad, gondolom” – tűnődött az öreg halász és várta, hogy megvirradjon. Most hideg volt így hajnalhasadás előtt, s az öreg nekinyomta magát a csónak fájának, mert fázott. – „Én is bírom, ameddig ő bírja” – gondolta. S ahogy földerengett az első fénysugár, látszani kezdett a zsinór folytatása, szinte nyúlni kezdett lassan kifelé, lefelé, be a vízbe. A csónak egyenletesen haladt, s amikor a napkorong széle felbukkant az ég alján, Santiagónak a jobb vállára esett a fénye.

– Északnak úszik – mondta az öreg. „Az áramlat biztosan messze kelet felé sodort már bennünket – gondolta. – Bárcsak fordulna az ár irányába. Ez azt jelentené, hogy már elfáradt.”

Mikor a nap feljebb emelkedett az égen, az öreg rájött, hogy a hal nem fáradt még el. Csupán egyetlenegy jó jelet tapasztalt. A zsinór hajlása azt mutatta, hogy a hal már nem úszik olyan mélyen. Ez persze nem jelentette okvetlenül azt, hogy feldobja majd magát. De megtörténhetik.

– Istenem, add, hogy feldobja magát – mondta az öreg. – Van elég zsinórom, hogy boldoguljak vele.

„Ha egy kicsit jobban megfeszítem, az talán fájna neki, és talán feljönne – gondolta. – Most, hogy már kivilágosodott, hadd jöjjön csak fel, és szívja tele levegővel a hólyagjait, végig a gerince mentén, mert akkor aztán nem tud leúszni mélyre, hogy ott haljon meg."

Megpróbálta szorosabbra húzni a zsinórt, de az már pattanásig megfeszült attól kezdve, hogy a hal horogra akadt, lassacskán annyira, hogy éppen csak hogy el nem szakadt, s amint hátrahajolt, hogy meghúzza, érezte a kőkemény merevségét, és tudta, hogy nem lehet már tovább feszíteni. „Nem szabad ráncigálnom többé – gondolta. – Minden rántás csak tágítja a horog helyét, s aztán könnyen letépheti magát róla, ha ficánkol egyet. Mindenesetre jobban érzem magam, hogy süt a nap, s most kivételesen bele sem kell néznem."

Sárga moszatok tapadtak rá a zsinórra, az öreg halász azonban tudta, hogy ez csak növeli a vontatás súlyát, és örült neki. A Golf-áramlat sárga moszata volt, ami éjszaka annyira foszforeszkált.

– Ide figyelj, te nagy hal – mondta. – Szeretlek, tisztellek, becsüllek. De megöllek még ma, mielőtt leszáll a nap.

„Remélem, így is lesz" – gondolta.

Egy kismadár szállt a csónak felé, északról. Énekesmadárka volt, s egészen alacsonyan repült a víz fölött. Az öreg halász látta rajta, hogy nagyon kimerült.

A madár leszállt a csónak farára, pihent egy kicsit. Aztán megkerülte röptében az öreg halász fejét, és leszállt a zsinórra, mert ott kényelmesebben tudott ülni.

– Hány esztendős vagy? – kérdezte az öreg a madártól. – Ez az első utad?

Ahogy az öreg megszólalt, a madár ránézett. Még ahhoz is fáradt volt, hogy megvizsgálja a zsinórt, s ahogy szorosan rákulcsolta a két finom, törékeny kis lábát, billegett rajta egy kicsit.

– Nem szakad le – mondta neki az öreg halász. – Nem himbálózik, még túl feszes is. Hanem egy szélcsöndes éjszaka után nem kellene ilyen fáradtnak lenned. Mi lesz veletek, madarak?

„A karvalyok – gondolta magában –, azok majd kijönnek elébük a tengerre." Erről azonban nem szólt semmit a madárnak, hiszen úgysem értette volna meg, és úgyis megtanulja majd idejében, még túl korán is, hogy mifélék azok a karvalyok.

– Pihend ki magad jól, kicsi madár – mondta. – Aztán repülj ki a partra szerencsét próbálni, mint a többi madár, meg a többi hal, meg a többi ember.

Jólesett beszélgetnie, lelket öntött bele egy kicsit, mert a háta egészen megmerevedett az éjjel, és most már igazán nagyon fájt.

– Maradj itt nálam, kismadár, szívesen látlak – mondta. – Sajnos, nem vonhatom fel a vitorlát, hogy kivigyelek a partra ezzel a kis reggeli széllel, ami most kerekedik. Vendégem van ugyanis.

Ebben a pillanatban a hal váratlanul egy nagyot lódult, és az öreg halász előrebukott a csónak orrába, sőt, beleesett volna a vízbe, ha idejében meg nem kapaszkodik, és utána nem engedi a zsinórt.

Amikor a zsinór megrándult, a madár felszállt, s az öreg halász észre sem vette, hogy elrepült. A jobb kezével óvatosan tapogatta a zsinórt, és látta, hogy vérzik a keze.

– Úgy látszik, fáj neki valamije – mondta hangosan, s meghúzta a zsinórt, hogy kipróbálja, meg tudja-e fordítani a halat. De amikor a zsinór megint pattanásig megfeszült, nem húzta tovább, hanem csak tartotta erősen, nekifeszítve a hátát.

– Most már érzed, ugye – mondta. – Mert én is érzem, bizisten érzem.

Körülnézett, a madarat kereste, szerette volna, ha vele marad, hogy elbeszélgethessenek. De a madár nem volt sehol.

„No, nem sokáig maradtál – gondolta magában a halász. – Pedig nehezebb utad lesz, mint itt, amíg partot nem érsz. Hát nem fölsebezte a kezemet ez a hal, ahogy így hirtelen rántott egyet rajtam? Erre ügyelnem kellett volna. Nem fog már az eszem, úgy látszik, nagyon nehezen fog. De talán úgy eshetett, hogy ezt a kismadarat néztem, és vele törődtem. Inkább a munkámra figyelek hát ezután, s meg kell majd ennem a tonhalat is, nehogy elhagyjon az erőm."

– Bárcsak itt volna velem a gyerek, meg egy kis só is kellene – mondta fennhangon.

A zsinór súlyát áttette a bal vállára, óvatosan letérdelt, és megmosta a kezét az óceánban. Több mint egy percig így tartotta a kezét, belelógatva a vízbe, nézte, hogy a kis vércsík, amit maga után húzott, hogyan oszlik szét, és érezte a víz egyenletes nyomását a kezén, ahogy a csónak haladt előre:

– Már sokkal lassabban úszik – mondta.

Santiago szerette volna még tovább is benne tartani a kezét a sós vízben, attól félt azonban, hogy a hal újra ránt egyet rajta váratlanul, inkább felállt hát, jól megtámaszkodott, és felemelte a kezét a napsütésbe. Csak a zsinór horzsolta fel a bőrét. De rossz helyen volt a vágás, a kezének azon a részén, amellyel fognia kellett. Tudta, hogy nagy szüksége lesz még a két kezére, mielőtt ezt a halászatot befejezi, s most, hogy még jóformán el sem kezdődött, nagyon bántotta a sebesülése.

– No – mondta, ahogy a keze megszáradt –, most meg kell ennem a tonhalat. A csáklyával elérem, és itt kényelmesen megeszegethetem.

Letérdelt, a csáklyával kipiszkálta a tonhalat a csónak farából, és odahúzta maga elé, ügyelve az orsóira. A zsinórt megint a bal vállára vette, s a bal karjára támaszkodva, bal kezével fogózkodva, leszedte a tonhalat a csáklya kampójáról, s a csáklyát visszatette a helyére. Fél térdével rátérdelt a halra, s a sötétvörös húsából hosszú csíkokat, vágott ki, a feje tövétől a farkáig. Ék alakú szeleteket vágott, a hal gerincénél kezdte, és belenyesett egészen odáig, ahol a gyomra kezdődik. Hat ilyen szeletet kivágott belőle, aztán kiteregette mind a hatot a csónak orrában, megtörülte a kését a nadrágjában, s felemelte a bonito maradványát a farkán fogva, és belehajította a vízbe.

– Nem bírom megenni az egészet – mondta s beleszúrta a kését az egyik szeletbe. Érezte a vállán a zsinór nem lankadó, erős, kemény feszülését, s a bal kezébe hirtelen görcs állt. Ujjai szorosan ráfonódtak a nehéz kötélre. Bosszúsan nézte a kezét.

– Miféle kéz az ilyen – mondta. – Görcsöt kap, amikor szükség volna rá. Csak görbülj, görbülj, mint a madár karma. Azzal sem érsz semmit.

„No, gyerünk – gondolta, s nézte a zsinór hajlását, hogyan fut lefelé rézsútosan a sötétkék vízben. – Gyerünk, edd csak meg, ettől majd visszatér az erő a kezedbe. Nem a kezed tehet róla, hogy görcsöt kapott. Már sok-sok órája, hogy itt van velem ez a hal. De vele maradok, ha kell, akár örökké is. Együk csak meg ezt a bonitót."

Felemelte az egyik szeletet, a szájába vette, és lassan rágni kezdte. Nem volt rossz ízű.

„Megrágom jól – gondolta –, vérré válik bennem a leve. Jó volna hozzá egy kis citrom vagy egy kis só.”

– Hogy érzed magad, kezem? – kérdezte a megbénult kezétől, amely olyan merev volt, mintha nem is görcs, hanem hullamerevség állt volna bele. – Eszem még egy kicsit a kedvedért.

A hosszú szeletnek, amelyet kettévágott, most megette a másik felét is. Gondosan rágta, sokáig, aztán kiköpte a bőrét.

– No, hogy vagy, kezem? – Vagy még korán kérdem?

Bekapott még egy egész szeletet, és rágni kezdte.

„Jó erős telivér hal volt – gondolta. – Szerencsém volt, hogy nem delfint fogtam helyette. A delfin húsa túl édes. Ez jóformán nem is édes, és mégis benne van az egész erő.”

„Tulajdonképpen nem is érdemes mással törődni, csak a célszerűséggel – gondolta. – Jó volna egy kis só. És okosabb, ha megeszem az egészet, még ha nem is vagyok éhes, mert nem lehessen tudni, hogy amit meghagyok, az megszárad-e aztán a napon, vagy megrohad inkább. A nagy hal nyugton van, kitartóan úszik. Megeszem az egészet, akkor aztán elvetettem a gondját ennek is.”

– Türelem, kezem, türelem – mondta. – Miattad eszem ezt a halat.

„Bárcsak megetethetném a nagy halat is. Hiszen a testvérem. De hát meg kell őt ölnöm, és nem szabad elgyöngülnöm, hogy meg bírjam ölni.” Lassan, lelkiismeretesen mind megeszegette a hosszúkás szeleteket.

Aztán kiegyenesedett, megtörülte a kezét a nadrágjában.

– Nna – mondta. – Eleresztheted a kötelet, kezem, majd fél kézzel fogom őt addig, a jobb kezemmel tartom őt addig, amíg abba nem hagyod ezt a szamárságot. – Bal lábával rálépett a nehéz kötélre, amit eddig a bal kezével fogott, s hátradőlt, beledőlt a hátának feszülő zsinórba.

– Isten segítségével elmúlhatna már a görcs a kezemből – mondta. – Mert nem tudom, hogy mi a szándéka a halnak.

„Ámbár nyugton van, úgy látszik – gondolta. – Megvan a maga terve, úgy látszik. De vajon mi lehet a terve? – tűnődött.

– S mi az én tervem? Akkora nagy hal, hogy alkalmazkodnom kell majd az ő terveihez, ki kell majd találnom valamit hamarjában. Ha feljön

a felszínre, akkor meg tudom ölni. De nem akar feljönni. Lent marad örökre. Márpedig akkor én is lent maradok vele örökre."

Nadrágjához dörzsölte a görcsösen összegörbült ujjait, próbálta lazítani őket. De nem akaróztak szétnyílni. „Talán majd a napsütéstől fölengednek. Talán majd ha megemésztettem ezt az erős nyers tonhalat, talán akkor majd fölengednek. Ha szükségem lesz a két kezemre, akkor úgyis szétnyitom az ujjaimat, lesz, ami lesz. De most még nem akarom erőszakkal szétfeszegetni őket, fölösleges. Csak hadd engedjen fel a görcs magától, nyíljanak csak szét az ujjaim a saját jószántukból. Végtére is, elég rosszul bántam velük az éjszaka, amikor ki kellett szabadítani és össze kellett kötözni a különböző zsinórokat."

Végigpillantott a tengeren, és ráeszmélt, hogy milyen egyedül van. A mély, sötétlő vízben látta a szivárványos fényfoltokat, az előrefeszülő zsinórt, meg a szélcsönd furcsa, ringatózó hullámait. A felhők gomolygása a passzátszelek közeledését jelezte, s ahogy az öreg Santiago felnézett, vonuló vadkacsák éles körvonalait látta az égre rajzolódni a víz fölött, aztán elmosódtak, aztán megint élesen kirajzolódtak, s az öreg halász rájött, hogy soha nincs egyedül a tengeren senki emberfia.

Arra gondolt, hogy némely ember menyire fél kint a tengeren a kis csónakban, ha már nem látja a partot, de igazuk is van – gondolta –, ha a váratlan viharok hónapjaiban mennek ki messzire. Most azonban a nagy orkánok hónapjaiban jártak, s ilyenkor, ha éppen nincs orkán, olyan szép idő van, mint soha máskor.

„Ha orkán fenyeget, már napokkal előbb lehet látni a jeleit az égen, persze csak kint a tengeren. A partról nem látják, mert nem tudják, hogy mit kell nézni – gondolta. – A partról különben is biztosan megváltozik a felhők formája. De hát most nem lesz szélvihar, nem közeledik orkán."

Felnézett az égre, a fehér gomolyfelhők úgy fonódtak össze, mint barátságos fagylalthalmocskák, fölöttük pedig, magasan fent, a fátyolfelhők áttetsző tollazata simult a kitárult szeptemberi égboltra.

– Gyönge kis *brisa* jön – mondta. – Nekem szebb idő jár, mint neked, nagy hal.

A bal keze még mindig görcsben volt, de lassan már nyújtogatni kezdte az ujjait.

„Utálom a görcsöt – gondolta. – Az embert tulajdon teste hagyja cserben hűtlenül. Ha hányni kell az ételmérgezéstől, vagy hasmenést kap az ember, ez megalázó mások előtt. A görcs azonban, a *calambre* –

mert gondolatban mindig spanyol nevén nevezte –, a görcs önmaga előtt alázza meg az embert, kivált, ha egyedül vagyunk.”

„Ha itt volna velem a gyerek, most dörzsölgethetné a kezemet, kinyomogathatná belőle a görcsöt – gondolta. – De majd csak elmúlik így is.”

Mielőtt még észrevette volna, hogy a zsinór hajlása megváltozott a vízben, a jobb kezével kipróbálta a feszülését, hogy enyhült-e kissé. Aztán megint beledőlt a kötélbe, s ahogy a merev bal kezét ütögetni kezdte a csípőjéhez szapora, erélyes csapkodással, hirtelen meglátta, hogy a zsinór lassan emelkedik, lassan hajlik fölfelé.

– Feljön – mondta. – Siess, kezem. Gyerünk, siess, légy szíves.

A zsinór lassan, egyenletesen emelkedett, aztán az óceán felszíne kipúposodott a csónak előtt, és a hal felbukkant. Jött, jött, emelkedett ki a tengerből végeláthatatlanul, a két oldalán csurgott róla lefelé a víz. Csillogott a napfényben, a feje meg a háta sötét bíborvörös volt, és a napsütésben látszottak a két oldalán a széles, halvány levendulaszínű csíkok. Kardcsőre olyan nagy volt, mint egy baseballütő, és hosszú, elvékonyodó formájú, mint a vívótőröké. Teljes nagyságában kiemelkedett a vízből, aztán simán, mint a búvár, visszabukott, s az öreg halász látta, hogy a hal farkának nagy kaszapengéje is elmerül, és a zsinór kezd leperegni az orsóról.

– Három arasszal hosszabb, mint a csónakom – mondta az öreg. A zsinór sebesen pergett lefelé, de egyenletesen; a hal nem volt megrémülve. Az öreg halász két kézzel igyekezett visszatartani a zsinórt, éppen annyira, hogy azért el ne szakadjon. Arra gondolt, hogy ha nem tudja lelassítani a halat állandó fékezéssel, a hal könnyen lepergetheti az összes zsinórt és eltépheti.

„Nagy hal – gondolta –, szépszerével kell megfékeznem. Figyelnem kell, hogy meg ne tudja, milyen erős, se azt, hogy mire lenne képes, ha nekiiramodnék. Ha neki lennék, most nekidurálnám magam istenigazából, és addig száguldanék, amíg valami el nem szakad. De hát a halak, hála Istennek, nem olyan értelmesek, mint mi, akik megöljük őket; ámbár sokkal nemesebbek és sokkal hasznavehetőbbek nálunk.”

Az öreg halász már sok nagy halat látott életében. Látott nem egyet, amelyik öt mázsánál is többet nyomott, fogott is két ilyen nagy halat, de nem egyedül. Most egyedül volt, a part már rég nem látszott, s itt, messze kint a tengeren, hozzá volt kötözve a legnagyobb halhoz, amit

életében látott, olyan nagy halhoz, amilyenről még mesélni sem hallott, és a bal keze még mindig olyan merev volt, mint a saskeselyű behúzott karma.

„De majd csak kiáll belőle a görcs – gondolta. – Biztosan kiáll belőle a görcs, hogy segíthessen a jobb kezemnek. Hárman vannak testvérek: a hal, a jobb kezem meg a bal kezem. Ki kell, hogy álljon belőle a görcs. Nem is méltó hozzá ez a dolog.”

A hal megint lassabban úszott.

„Vajon miért vetette fel magát? – tűnődött az öreg halász. – Szinte azt hihetné az ember, hogy éppen csak meg akarta mutatni nekem, mekkora nagy hal, azért vetette fel magát. Hát most már mindenesetre tudom – gondolta. – Én meg azt szeretném megmutatni neki, hogy engem miféle fából faragtak. De akkor meglátná a görcsös bal kezemet. Csak hadd higgye inkább, hogy különb ember vagyok, mint amilyen vagyok, és akkor különb is leszek. Szeretnék a helyében lenni most – gondolta –, ha megkaphatnám az ő erejét és tehetségét, szemben az én puszta akaratommal és kezemmel.”

Kényelmesen nekitámaszkodott a faperemnek, tűrte nyugodtan a bajait, a hal pedig rendületlenül úszott, és a csónak csöndesen siklott előre a sötétlő vizeken. Keleti szél támadt, egy kicsit fölborzolta a tengert, s mire dél lett, az öreg halász kezéből kiállt a görcs.

– Ez nem jót jelent neked, nagy hal – mondta s odább tolta a vállán a zsinórt, a zsák fölött.

Nyugodtan üldögélt, pedig fájdalmai voltak, noha a fájdalmairól egyáltalán nem vett tudomást.

– Nem vagyok vallásos ember – mondta. – De azért elmondok tíz Miatyánkot és tíz Üdvözlégy Máriát, hogy kifoghassam ezt a halat, és ha sikerül, elzarándokolok a cobrei Madonnához, ezt is megfogadom. Becsületemre mondom.

Belefogott az imádságokba, gépiesen. Olyan fáradt volt, hogy néha elakadt, nem jutott eszébe az imák szövege, erre aztán hadarva mondta tovább, gépszerű gyorsasággal, hogy el ne akadhasson bennük. „Az Üdvözlégy könnyebb, mint a Miatyánk” – gondolta magában.

– Üdvözlégy Mária, malaszttal teljes, az Úr van teveled. áldott vagy te az asszonyok között, és áldott a te méhednek gyümölcse, Jézus. Asszonyunk, Szűz Mária, Istennek szent anyja, imádkozzál érettünk, bűnösökért, most és halálunk óráján. Ámen. – Aztán még hozzátette:

Boldogságos Szűz, imádkozzál ennek a halnak a haláláért. Még ha ilyen nagyszerű, csodálatos hal is.

Mikor befejezte az imáit, sokkal jobban érezte magát, jóllehet a fájdalmai nem csökkentek, sőt, talán még fokozódtak is egy kicsit: nekidőlt a csónak orrának, és gépiesen mozgatni kezdte a bal keze ujjait.

A nap most már forrón tűzött le rá, noha a könnyű szél lassan-lassan erősödött.

– Legokosabb lesz, ha megint kivetem azt a kis horgot, a csónak farában – mondta. – Ha a hal rászánja még ezt az éjszakát is, akkor újra ennem kell majd. Az üvegben sincs már sok víz. Nem hinném, hogy egyebet foghatnék, mint delfint. De ha elég frissen megeszem, akkor nem rossz ízű. Jó volna, ha ma éjszaka beugrana a csónakomba egy repülőhal. De hát nincs lámpám, amivel csalogathatnám őket. A repülőhal húsa nagyszerű nyersen is, és fel sem kellene metélnem. Takarékoskodnom kell az erőmmel, ahogy csak tudok. Atyaisten, nem tudtam, hogy ekkora nagy hal.

– Azért mégis megölöm – mondta. – Hiába minden dicsősége és nagyszerűsége.

„Pedig ez nem igazság – gondolta. – De meg akarom mutatni neki, hogy mire képes az ember, s hogy mennyit tud elviselni az ember."

– Azt mondtam a fiúnak, hogy én nem akármilyen öregember vagyok – mondta. – Hát most eljött az ideje, hogy bebizonyítsam.

Hogy ezt már ezerszer is bebizonyította, az most nem számított semmit. Újra be kell bizonyítania. Elölről kell kezdenie minden alkalommal, és ami elmúlt, arra sohasem gondolt többé, ha cselekednie kellett.

„Jó volna, ha aludna egyet, s ha én is alhatnám, és álmodhatnék az oroszlánokról – gondolta. – Miért van az, hogy csak az oroszlánok maradtak meg az emlékezetemben? No, de ne töprengj, öreg, ne törd a fejed – biztatta magát. – Most csak támaszkodj neki szépen a deszkának, és ne gondolj semmire. Elég, ha a hal fárasztja magát. Te minél kevesebbet fáraszd magad."

Már délutánra járt az idő, s a csónak még mindig ugyanolyan lassú, egyenletes ütemben haladt. A keleti szél azonban most egy kicsit megnehezítette a vontatást. Az öreg halász szelíden hajózott a csöndes tengeren, és a hátára feszülő kötél fájdalmas szorítását is enyhének, könnyűnek érezte.

Délután egyszer megint emelkedni kezdett a zsinór. De a hal csupán feljebb jött egy kicsit, és ott úszott tovább. A nap Santiago bal karját, bal vállát meg a hátát sütötte. „Szóval a hal északról keletre fordult” – gondolta.

Most, hogy már látta a halat, maga elé tudta képzelni, amint úszik ott lent a vízben, bíborvörös mellső uszonyait kiterjesztve, mintha szárnya volna, s ahogy a nagy, merev farka szeldeli, hasítja a sötét tengert. „Vajon lát-e jól ott a mélyben – tűnődött az öreg. – Elég nagy a szeme, és a ló, amelynek sokkal kisebb szeme van, lát vele a sötétben is. Valaha én is egészen jól láttam a sötétben. Persze nem a vaksötétben. De majdnem olyan jól, mint a macska.”

A napsütés jóvoltából, s minthogy állandóan mozgatta az ujjait, a bal kezéből most már majdnem teljesen kiállt a görcs, kezdett hát lassan egyre több munkát rábízni, s a hátizmait is megnyújtóztatta, hogy egy kicsit odább táncoltassa a hátán a kötelet.

– Ha még mindig nem fáradtál el, te nagy hal – mondta fennhangon –, akkor igazán nem tudom, miféle fából faragtak.

Santiago már nagyon fáradt volt, s tudta, hogy hamarosan leszáll az este, igyekezett hát másra gondolni. A nagy baseball-ligákra gondolt, a *Gran Ligas*-ra, ahogy ő nevezte, s tudta, hogy a New York-i „Yankee”-csapat a detroiti „Tigris” ellen játszik.

„Már második napja lesz, hogy nem tudom a juegos eredményeit – gondolta. – De hát bíznom kell bennük, méltónak kell lennem a nagy DiMaggióhoz, aki mindent tökéletesen csinál, még akkor is, ha a sarokcsontsarkantyú fájdalma hasogatja a sarkát. Mi lehet az a csontsarkantyú vajon? – tanakodott magában. – *Un espuela de bueso*. Mi nem ismerjük, mi nem kapunk csontsarkantyút. Olyasféle fájdalom ez talán, mintha egy harci kakas mélyesztené bele a karmát az ember bokájába? Annyira fájdalmas? Én nemigen bírnám ki, hogy kiverjék a fél szememet vagy akár mind a kettőt, és azért csak harcoljak tovább, mint a kakasviadalok kakasai. Az ember nem sokat ér a nagy madarakhoz és állatokhoz képest. De azért szívesen cserélnék ezzel a nagy hallal ott lent, a sötét vízben.”

– Hacsak cápák nem jönnek – mondta fennhangon. – Mert ha jönnek a cápák, akkor Isten legyen irgalmas neki is, meg nekem is.

„Vajon a nagy DiMaggio is kitartana annyi ideig ezzel a hallal, ameddig én ki fogok tartani? – gondolta. – Egészen biztos, hogy

kitartana, már csak azért is, mert ő még fiatal és erős. Azonkívül az apja is halász volt. De nagyon fáj neki vajon az a csontsarkantyú?”

– Nem tudom – mondta hangosan. – Nekem sosem volt csontsarkantyúm.

Mikor leszállt a nap, emlékezetébe idézte a régmúlt időket, hogy önbizalmat merítsen belőle, a casablancai csapszéket, ahol azt a karlenyomósdit játszotta a Cienfuegosból való nagy, behemót négerrel, a kikötő és a hajóműhelyek legerősebb emberével. Egy álló nap és egy álló éjszaka viaskodtak, nekikönyökölve az asztalnak egymással szemben, szorosan összekulcsolt kézzel, felemelt karral, könyökükkel a krétavonalon. Mindegyik a másik karját igyekezett lenyomni az asztal lapjára. Fogadásokat kötöttek rájuk, jöttek-mentek az emberek a helyiségben, a petróleumlámpák alatt, s Santiago nézte a néger karját, a néger kezét, néztek szembe egymással. Az első nyolc óra után négyóránként váltották a döntőbírákat, hogy a leváltottak alhassanak. Kiserkent a vér a körmük alól, az ő kezén is, meg a néger kezén is, farkasszemet néztek egymással, nézték a másik karját, s az emberek, akik fogadásokat kötöttek rájuk, ki-be jártak a szobába, és hosszú lábú székekről, a falnak támaszkodva, figyelték a vetélkedést. Az ivónak világoskékre mázolt deszkafala volt, a kőolajlámpák rávetették az árnyékukat. Ahogy a parti szél himbálta a lámpákat, a néger óriási árnyéka ide-oda mozgott a falon.

Az esélyek folyton váltakoztak egész éjszaka, a négert rummal itatták, cigarettára gyújtottak neki. A néger aztán, a rumozás után, emberfölötti erőfeszítésbe fogott, és az öreg halászt – aki akkor még nem volt öreg halász, hanem *El Campeón*, azaz Santiago, a bajnok – egyszer sikerült majdnem háromujjnyival lenyomnia, Santiago azonban újra visszanyomta a kezét a holtpontra. Most már biztosra vette, hogy legyőzi a négert, aki egyébként pompás fickó volt és nagyszerű atléta. Virradóra aztán, mikor a fogadók már azt akarták, hogy mondják ki a döntetlent, s a bíró rázta a fejét, Santiago összeszedte minden erejét, és addig nyomta, nyomta lefelé a néger kezét, amíg le nem szorította az asztal lapjára. A mérkőzés vasárnap reggel kezdődött és hétfőn reggel ért véget. A fogadók közül sokan azért kérték, hogy mondják ki a döntetlent, mert munkába kellett menniük a kikötőbe, cukroszsákokat hordani a hajóra vagy a Havannai Szénkereskedelmi Társaságnál kellett munkába állniuk. Máskülönben mindenki azt kívánta volna, hogy vívják

végig a mérkőzést, amíg el nem döntik, hogy kié a győzelem. De hát Santiago így is eldöntötte, s méghozzá idejében, mielőtt bárkinek is munkába kellett volna mennie.

Ettől fogva sokáig csak úgy hívta őt mindenki, hogy „a bajnok”, tavasszal pedig rendeztek egy visszavágó mérkőzést. Erre a mérkőzésre azonban már csak kis pénzeket tettek a fogadók, s Santiago elég könnyen legyőzte a cienfuegosi négert, mert az első viadalon elszenvedett veresége megrendítette a néger önbizalmát. Santiago utána még néhányszor kiállt ezzel-azzal, de aztán abbahagyta. Meg volt róla győződve, hogy úgyis mindenkit megverne, bárki emberfiát, ha nagyon akarná, és az volt a véleménye, hogy a halászat szempontjából nem tesz jót a jobb karjának ez a sok erőltetés. Próbaképpen gyakorolni kezdte a dolgot a bal kezével. A bal keze azonban világéletében hűtlenül cserbenhagyta, sosem volt hajlandó elvégezni a rábízott feladatot, úgyhogy Santiago nem is bízott benne.

„A nap majd most jól kiszívja belőle a nyavalyát – gondolta. – Nem görcsösödik meg nekem még egyszer, hacsak nagyon hidegre nem fordul az éjszaka. Kíváncsi vagyok, hogy mit hoz ez a mai éjszaka.”

Egy repülőgép szállt el a feje fölött, útban Miami felé s az öreg nézte, ahogy a gép árnyéka felijesztette a repülőhalak rajait.

– Ahol ennyi sok repülőhal van, ott delfinnek is kell lennie – mondta. Hátradőlt, a hátával meghúzta a zsinórt, hogy kipróbálja, enged-e már valamicskét a nagy hal. De nem engedett, a zsinór kőkemény maradt, s vízcseppeket gyöngyözött magából, ami azt jelentette, hogy a következő pillanatban esetleg már megpattan. A csónak csöndesen haladt előre, Santiago nézte a repülőgépet, amíg csak el nem tűnt a szeme elől.

„Furcsa érzés lehet repülőgépen ülni – gondolta. – Vajon milyen a tenger onnét felülről? Biztosan jól lehet látni a halakat, ha nem repülnek nagyon magasan. Szeretnék kétszáz öl magasra repülni, nagyon lassan és nézni felülről a halakat. Amikor teknősbékára vadásztunk, és hajón jártam a tengert, sokszor voltam fent a főárboc keresztvitorláin, s még onnét is sok mindent lehetett látni. A delfinek zöldebbek onnét felülről, látszik a csíkozásuk meg a bíborvörös foltjaik, s tisztán láthatja az ember a rajokat mind, ahogy együtt úsznak. Miért van az, hogy a mély áramlatok gyorsan úszó halai mind vörös hátúak, és rendszerint bíborvörös foltjaik és csíkjaik is vannak? A delfin persze azért látszik zöldnek, mert voltaképpen aranyszínű. De ha élelemre vadászik,

alaposan kiéhezve, akkor bíborvörös csíkok tűnnek fel a két oldalán, mint a marlinoknak. Vajon mérgében vörösödik így el, vagy a nagyobb sebességtől?”

Éppen mielőtt besötétedett volna, ahogy elhaladtak egy sargassum-moszat szigete mellett, amely úgy apadt-dagadt, úgy ringott-rengett a békés vízen, mintha az óceán szerelmeskednék valakivel egy sárga paplan alatt, a kis horgára ráakadt egy delfin. Akkor látta csak meg, amikor a delfin feldobta magát a vízből, színarany csillogással a hanyatló nap utolsó sugaraiban, szilajon hajladozva, csapkodva, ficánkolva a levegőben. Újra meg újra felugrott, ismételgette félelmének légtornászmutatványait, az öreg halász pedig visszaügyeskedte magát a csónak farába, lekuporodott, jobb kezével és a jobb karjával tartotta a nagy kötelet, s a bal kezével kezdte behúzni a delfint. Meztelen bal talpával mindig rálépett a húzott zsinórdarabra. Mikor a hal a csónak farához ért, s ott vergődött, ficánkolt, dobálta magát kétségbeesetten egyik oldaláról a másikra, az öreg kihajolt a csónakból, és beemelte a biborpöttyös, csiszoltarany halat a hajó farába. A delfin szaporán tátogott, harapdálta a horgot, s a fejével, farkával, hosszú lapos testével döngölte a csónak fenekét, amíg Santiago rá nem csapott bunkósbotjával a hal fényes arany fejére. A delfin megborzongott, és mozdulatlanul elnyúlt.

Az öreg halász kiszedte belőle a horgot, egy másik szardíniát akasztott rá a horogra, és újra kivetette. Aztán lassan visszaküszködte magát a csónak orrába, megmosta a bal kezét, beletörülte a nadrágjába. Áttette a nehéz zsinórt jobb kezéből a bal kezébe, aztán megmosta a jobb kezét is a tengerben, s közben nézte a lebukó napot, ahogy alámerült az óceánban, nézte a nagy zsinórt, amint lefut a vízbe.

– Még ugyanúgy bírja – mondta. De amint figyelte a keze fejének áramló víz mozgását, észrevette, hogy határozottan meglassúdott ez a mozgás.

– Összekötözöm a két evezőt a csónak farában, ez majd lelassítja őt éjszaka – mondta. – Ezt az éjszakát még bírja vígan, de én is bírom.

„Okosabb lesz egy kicsit később kibelezni a delfint, hogy megmaradjon a vére – gondolta. – Majd később megcsinálom ezt is, és egyúttal az evezőket is összekötözöm féknek. Most jobb, ha békén hagyom a nagy halat, nem kell őt háborgatni napnyugtakor. A naplemente órája nehéz óra minden halnak.”

Megszárogatta a kezét a levegőben, aztán megmarkolta a zsinórt, kényelembe helyezkedett, amennyire csak lehetett, hátrahúzatta magát a csónak orrába, amíg neki nem tudott támaszkodni a faperemnek, úgy, hogy a csónak átvette tőle a teher felét vagy talán még többet is.

„Beletanulok lassacskán – gondolta. – Legalábbis ebbe a részébe beletanulok. És azt se felejtsük el, hogy nem evett semmit, amióta ráment a horogra, pedig óriási nagy hal, sok táplálékra van szüksége. Én megettem az egész bonitót. Holnap megeszem a delfint, a *doradó*–t – az öreg így nevezte. – Talán ennem kellene belőle egy kicsit akkor is, amikor majd megtisztogatom. Ez nehezebben fog csúszni, mint a bonito. No de hát semmi sem könnyű."

– Hogy érzed magad, te nagy hal? – kérdezte hangosan.

– Én jól érzem magam, a bal kezem rendbe jött, és ennivalóm is van annyi, hogy elég lesz éjszakára és a holnapi napra. Húzd hát a csónakot, nagy hal.

Azonban nem érezte igazán jól magát, mert a hátát vágó kötél úgy fájt, hogy szinte már nem is fájt, hanem csak tompán sajgott, ami sehogyan sem tetszett neki. „De hát volt ez már rosszabbul is, csúnyább dolgokat is kibírtam – gondolta. – A kezemen csak egy kis horzsolás van, a másikból pedig kiállt a görcs. A két lábammal meg nincsen semmi hiba. Ráadásul most már nagy előnyben vagyok vele szemben a táplálkozás terén."

Közben beesteledett, mert szeptemberben már gyorsan besötétedik napszállat után. Nekidőlt a csónak orrának, a vásott faperemnek, és iparkodott pihentetni minden tagját, amennyire csak lehetett. Már feljöttek az első csillagok. Nem tudta a nevét a Rigelnek, az Orion bétájának, de látta és tudta, hogy nemsokára feljönnek mind a többiek is, és ott legelésznek majd fölötte az égen az ő távoli jó barátai.

– Ez a hal is jó barátom – mondta fennhangon. – Ilyen csodálatos halat még soha életemben nem láttam, ilyenről még nem is hallottam. Mégis meg kell ölnöm. Örülök, hogy nem kell azon igyekeznünk, hogy megöljük a csillagokat.

„Mi volna, ha az embernek naponta azon kellene igyekeznie, hogy megölje a holdat? – gondolta. – A hold elszökik, elbujdosik. De képzeljük csak el, mi volna, ha az embernek mindennap azzal kellene vesződnie, hogy megölje a napot? Igazán szerencsénk van" – gondolta.

Aztán sajnálni kezdte a nagy halat, hogy nincs mit ennie, de akármennyire is sajnálta, egy pillanatra sem ingott meg az elhatározásában, hogy megöli. „Hány ember lakik majd jól belőle – gondolta. – Ámbár, vajon, megérdemlik-e, hogy ehessenek belőle? Dehogy érdemlik meg, dehogy érdemlik. Egyikük sem méltó arra, hogy megegye, mert olyan nagyszerű ennek a halnak a viselkedése, olyan méltóságos a magatartása."

„Nem értek én ezekhez a dolgokhoz – gondolta. – De azért nagyon jó, hogy nem kell igyekeznünk megölni a napot vagy a holdat, vagy a csillagokat. Elég, ha itt él az ember a tengeren, és megöli igaz testvéreit."

„No – gondolta –, most inkább azon járjon az eszem, hogy össze kell kötőznöm az evezőket. Van ennek előnye is, de van veszélye is. Esetleg olyan sok zsinórt kell aztán kiengednem, hogy könnyen elúszhat a hal, ha nekiiramodik, másrészt meg nagyon is helyénvaló ez az evezőnehezék, mert véget vet a csónak könnyű futásának. A csónak könnyűsége meghosszabbítja a kínlódásunkat, mind a kettőnk kínlódását, de egyben biztonságot jelent nekem. mert ez a hal nagyon sebesen is tud úszni, amivel eddig még meg sem próbálkozott. De hát mindegy, akárhogyan is lesz, mindenesetre ki kell beleznem a delfint, hogy meg ne romoljon, és ennem kell belőle, hogy erőt gyűjtsek magamnak."

„Most még egy órát pihenek, aztán megtapogatom a zsinórt, hogy elég nyugodtan és egyenletesen úszik-e még, mielőtt hátramennék a csónak farába elintézni és eldönteni ezeket a dolgokat. Közben majd kiderül, hogy mutatkozik-e valami változás nála, és majd figyelem, hogy miként viselkedik. Nem rossz ez az evezőnehezék; de most már itt az ideje, hogy mindenekelőtt a biztonságot nézzük! Még nagyon eleven, s láttam, hogy a horog a szája szögletében van, és szorosan összecsukja a száját. A horgot fel sem veszi. Az éhség az igazi gyötrelem, meg az, hogy olyasmi ellen kell küzdenie, amit nem ért, ez az igazi baja. Most csak pihenj, öreg, és hadd dolgozzon ő, amíg sor nem kerül a következő feladatokra."

Pihent vagy két órát, legalábbis ő ennyi időnek becsülte.

A hold már későn kelt, úgyhogy semmiből sem tudta megítélni, hogy mennyi idő telt el. De a pihenése sem volt igazi pihenés, csak viszonylagos. A hal súlya még mindig a vállát nyomta, de a bal kezét

feltette a csónak peremére, és az ellenállást, a hal fékentartását egyre jobban rábízta magára a csónakra.

„Milyen könnyű volna, ha egyszerűen megköthetném a zsinórt – gondolta. – Csakhogy akkor akármilyen apró kis rántással eltéphetné. A testemmel kell kipárnáznom a kötél feszülését, és szakadatlanul készenlétben kell lennem, hogy utánaengedhessek a zsinórból két kézzel."

– Az ám, de egy szikrát sem aludtál, öreg – mondta fennhangon. – Elmúlt egy fél nap meg egy éjszaka, aztán most még egy nap, és nem aludtál semmit. Ki kell fundálnod a módját, hogy, alhassál egy kicsit, amíg nyugton van, és egyenletesen halad. Ha nem alszol, akkor könnyen zavarossá válhatik a fejed.

„Elég tiszta még a fejem – gondolta. – Nagyon is tiszta. Olyan tiszta, mint a csillagok fénye, akik a testvéreim. Azért mégis aludnom kell egy kicsit. Ők is alszanak, a csillagok meg a nap és a hold is alszik, sőt néha még az óceán is alszik, bizonyos napokon, amikor megszűnik az áramlat, és egészen sima a víz tükre."

„De ne feledkezzünk majd meg az alvásról – biztatta magát. – Rá kell szánnom magam, és ki kell eszelnem valamiféle egyszerű és biztos módszert a zsinórokkal. Most pedig gyerünk hátra, és intézzük el a delfint. Ha aludnom is kell, akkor nagyon veszedelmes odakötni az evezőket nehezéknek."

„Kibírnám alvás nélkül – magyarázta önmagának. – De az is nagyon kockázatos volna."

Elindult visszafelé a csónak farába négykézláb, gondosan ügyelve, hogy meg ne rántsa a halat. „Lehet, hogy félig-meddig ő is alszik – gondolta. – De nem akarom, hogy pihenjen. Vontatnia kell a csónakot, amíg bele nem pusztul."

Bal kezével leszorította a vállára a kötelet, s a jobb kezével kihúzta a kését a tokjából. A csillagok már fényesen ragyogtak, úgyhogy tisztán látta a delfint. Beledöfte a kést a fejébe, s kihúzta az ülés alól. Fél lábával rálépett a halra, aztán gyorsan felhasította, a farka aljától az alsó állkapcsáig. Letette a kést, jobb kezével kibelezte a halat, kitisztogatta alaposan, a kopoltyúit is kiszedte. De a hal belét nehézkes, csúszósnak érezte a kezében és felhasította. Két repülőhal volt benne. Mind a kettő friss volt és kemény; lerakta őket egymás mellé, a belet és a kopoltyúkat pedig behajította a tengerbe a csónak farából. Ahol elsüllyedtek,

csillámló, fénylő nyomot hagytak maguk után a vízben. A delfin hideg volt, és a csillagfénynél most beteges, szürkésfehér színűnek látszott. Az öreg halász rátette a lábát a hal fejére, és lenyúzta az egyik oldalát. Aztán megfordította, és lenyúzta a másik oldalát, majd mind a két feléről levágta a húst, a fejétől a farkáig.

A maradékot kidobta a csónakból, és utánanézett, hogy örvénylik-e valahol a víz. De csak a halcsontok lassú elmerülése fénylett a vízben. Megfordult, a két repülőhalat betette a két szálkátlan halszelet közé, a kését is visszadugta a tokjába, aztán lassan visszakecmergett a csónak orrába. A háta előregörnyedt, mert nyomta lefelé a kötél súlya, jobb kezében pedig a halakat vitte.

A csónak orrában lerakta a deszkára a két halszeletet, melléjük pedig a két repülőhalat. Azután eligazította a vállán a zsinórt, hogy megint egy új helyre kerüljön, s ismét a csónak peremére fektetett bal kezébe fogta. Aztán kihajolt a csónakból, hogy megmossa a repülőhalakat a vízben, s közben figyelte a kezének áramló víz sebességét. A keze foszforeszkált a hal pikkelyezésétől, s figyelte az áramlás sebességét. Az áramlás most nem volt olyan erős, mint eddig. A tenyere élét odadörzsölte a csónak oldalához. Csillámló részecskék váltak le róla, és kezdtek úszni lassan hátrafelé.

– Vagy elfáradt már, vagy pihenőt tart – mondta az öreg halász. – No, essünk túl a delfinevésen, aztán pihenjünk, és próbáljunk aludni egy kicsit.

Az egyre hűvösödő éjszakában, a csillagok alatt, nekifogott a delfinnek s meg is ette az egyik szelet felét, meg az egyik kibelezett és levágott fejő repülőhalat.

– Milyen felséges étel a delfin rendesen megsütve – mondta.

– És milyen nyomorúságos így nyersen. Soha többé nem ülök csónakba só vagy citrom nélkül.

„Ha lett volna egy kis eszem, vizet fröcskölök a csónak orrába egész nap. Szépen rászáradt volna, és most összevakarhatnék magamnak egy kis sót – gondolta. – Igaz ugyan, hogy a delfint csak estefelé fogtam, majdnem alkonyatkor. Mégis hiba volt, gondolnom kellett volna rá előre. No, de egész jól elrágtam, és nem is émelygek tőle."

Kelet felől kezdett beborulni az ég, s az ismerős csillagok egymás után kialudtak. Most olyan volt, mintha nagy felhők meredek hegyszorosába ért volna, s a szél is elállt.

– Három-négy nap múlva itt a rossz idő – mondta. – De ma éjszaka még nem, se holnap. No, helyezkedj el, öreg, és próbálj egy kicsit aludni, amíg a hal nyugton van, és egyenletesen húz.

Jobb kezében szorosan fogta a kötelet, aztán felhúzta a combját a jobb kezéhez, és teljes súlyával ránehezedett a csónak padlatára. A zsinórt egy kicsit lejjebb tolta a vállán, és a bal kezét nekifeszítette.

„Jobb kézzel bírom tartani, ha a ballal kifeszítem – gondolta. – Ha álmomban elernyedne a jobb kezem, a bal majd fölébreszt, amikor a zsinór kiszabadul, és csúszni kezd. Szegény jobb kezem, neki rossz sora van. De hát ő már megszokta a gyötrelmeket. Ha csak egy félórát is tudok aludni, vagy akár csak húsz percet, az is jó.” Összehúzódzkodva ráfeküdt a kötélre, az egész testsúlyával rányomta magát a jobb kezére, s már aludt is.

Nem oroszlánokról álmodott, hanem az oroszlánok helyett egy nagy csapat delfinről, amelyek nyolc-tíz mérföld hosszú rajban úsztak, s éppen a párzási idejük volt; nagyokat ugrottak a levegőbe, és ugyanoda estek vissza a parti vízben, ahonnét felugrottak.

Később azt álmodta, hogy a kunyhójában alszik a faluban, és északi szél fúj, és nagyon fázik, és a jobb karja egészen elzsibbadt, mert a vánkos helyett a jobb karjára tette a fejét.

Aztán álmodni kezdett a hosszú, sárga, parti fövenyről, és látta, ahogy a korai szürkületben lejött a partra az első oroszlán, s jöttek utána a többiek is mind, ő pedig a hajóról nézte, amely ott horgonyzott a könnyű esti ellenszélben, állát a hajóorr peremének támasztotta, és várta, hogy jön-e még több oroszlán, s nagyon jól érezte magát.

A hold közben már rég feljött, de Santiago csak aludt tovább, a hal kitartóan húzta a csónakot, és hajóztak lassan a felhők alá, egy nagy felhőalagútba.

Arra riadt fel, hogy a jobb keze egy nagyot rándul, az ökle az arcához verődik, és a zsinór fut kifelé a kezéből, égeti, horzsolja a tenyerét. A bal kezével hamarjában tehetetlen volt, a jobbal azonban teljes erejéből fékezni kezdte a zsinórt, amely sebesen pergett lefelé. Végre aztán sikerült megtalálnia bal kezével a zsinórt, s beledőlt, úgyhogy most a hátát és a bal tenyerét égette, dörzsölte. Most a bal keze tartotta az egész súlyt, fájt is nagyon, vágta a kötél. Hátrafordult, megnézte az orsókat. Simán pergett lefelé róluk a zsinór. Ebben a pillanatban a hal feldobta magát a levegőbe, nagyot csobbant a tenger, aztán egy még

nagyobb csattanással visszaesett a vízbe. Aztán újra feldobta magát, újra meg újra, s a csónak nagy sebességgel haladt előre, noha a zsinór még egyre futott lefelé, és az öreg halász teljes erejéből fékezte, addig feszítette mindig, amíg kénytelen nem volt utánaengedni, hogy meg ne pattanjon. Arcra bukva hasalt szorosan a csónak orrában, az arca belenyomódott a felmetélt delfinszeletekbe, és moccanni sem bírt.

„Erre vártunk mostanáig – gondolta magában. – Nézzünk hát szembe vele."

„Dolgoztassuk meg a zsinórért – gondolta. – Dolgoztassuk csak meg érte."

Látni nem látta a hal szökelléseit, csak hallotta a víz csobbanásait és a nagy loccsanásokat, ahogy mindig visszazuhant. A sebesen sikló zsinór nagyon vágta a kezét, de hát tudta előre, hogy ez következik majd. Igyekezett a tenyere kérges részével fogni a zsinórt, s ügyelt, hogy ne csússzon be egészen a markába, se az ujjait ne horzsolja nagyon.

„Ha itt volna a fiú, meglocsolhatná az orsókat – gondolta. – Az ám, ha itt volna. Ha itt volna a gyerek."

A zsinór futott lefelé, fogyott, egyre fogyott, de most már kezdett lassulni, s az öreg jól megdolgoztatta a halat minden ujjnyi zsinórért. Aztán felemelte a fejét a deszkáról és a felvagdalt delfinből, amit az arcával egészen szétnyomott. Feltérdelt, majd lassan feltápászkodott, talpra állt. A zsinórt még mindig engedte, de egyre lassabban és lassabban. Santiago hátrált az orsók felé, hogy a lábával megtapogassa a tekercseket, melyeket a sötétben nem látott. Még bőven volt zsinór az orsókon, a hal pedig most már vonszolhatja a vízben a sok lepergett új zsinórt is.

„Bizony – gondolta. – Azonfelül legalább tíz-tizenötször feldobta magát, úgyhogy a gerince mentén mind megteltek levegővel a hólyagjai, és most már nem tud leúszni mélyre, ha meg akar halni, nem tud leúszni olyan mélyre, hogy fel ne tudjam hozni. Nemsokára körözni kezd majd, és akkor neki kell gyürkőznöm. Vajon mitől ijedt meg ilyen hirtelen? Az éhsége keserítette-e el ennyire, vagy megrémült valamitől a sötétben? Lehet, hogy hirtelen félelem fogta el. Pedig olyan higgadt, erős, nagy hal, s olyan bátornak és rendíthetetlennek látszott, mint aki semmitől sem fél. Furcsa."

– Inkább magad légy bátor és rendíthetetlen, öreg – mondta. – A kezed között van megint, de nem bírod kurtítani a zsinórt. Hamarosan

körözni kezd majd.

Az öreg halász most a bal kezével és a vállával tartotta a zsinórt, s leguggolt és vizet merített a jobb tenyerébe, hogy lemossa az arcáról a ráragadt delfincafatokat. Attól félt, hogy émelygés fogja el, hányni fog, és elgyengül tőle. Megtisztogatta az arcát, megmosta a vízben a jobb kezét, aztán csak lógatta tovább a sós tengervízbe, a csónak oldalánál, s közben figyelte a hajnal első derengését, ami megelőzi a napkeltét. „Majdnem egyenesen keletnek úszik – gondolta. – Ez annyit jelent, hogy már fáradt, és viteti magát az árral. Nemsokára kénytelen lesz körözni. Akkor kezdődik majd csak a mi igazi munkánk."

Amikor úgy gondolta, hogy most már elég sokáig lógatta a kezét a tengerbe, kihúzta a vízből és megnézte.

– Tűrhető – mondta. – S ha fáj, hát annyi baj legyen, azzal nem törődik az ember.

Óvatosan megfogta a kötelet, úgy, hogy lehetőleg ne érjen sehol a friss sebhelyekhez, aztán a testsúlyát úgy igazította, hogy a csónak másik oldalánál most a bal kezét lógathassa bele a vízbe.

– Ahhoz képest, amilyen mihaszna vagy, egészen becsületesen dolgoztál – mondta a bal kezének. – De volt egy pillanat, amikor hamarjában nem találtalak. „Miért is nem születtem két jó kézzel? – gondolta. – De talán az én hibám, hogy ezt a balt nem tanítottam ki rendesen, ahogy kellett volna. Ámbár ugyan Isten a tanúja, hogy volt neki alkalma bőven a tanulásra. No de azért egészen jól megállta a helyét ma éjszaka, és csak egyszer kapott görcsöt. Ha még egyszer görcsöt kap, hát lenyiszáltatom a zsinórral."

Amikor ezt gondolta, rögtön rájött, hogy már zavaros a feje, s arra gondolt, hogy megint ennie kellene egy kicsit a delfinből. „De nem bírok enni belőle – felelte önmagának. – Inkább legyen egy kicsit kótyagos az ember feje, mint hogy elgyengüljön a hányástól. Márpedig biztosan tudom, hogy nem marad meg bennem, ha lenyelem, mert az arcom bele volt nyomódva. Félreteszem végszükség esetére, amíg meg nem büdösödik. Most már azonban késő, ha evéssel akarok erőt gyűjteni magamnak. De ostoba vagy – mondta önmagának. – Hát edd meg a másik repülőhalat."

Ott volt a repülőhal csakugyan, szépen megtisztogatva, s az öreg felemelte a bal kezével, és rágni kezdte, gondosan megrágta a szálkákat, megeszegette az egészet, lerágta egészen a farkáig.

„Sokkal táplálóbb ez, mint a többi hal – gondolta. – Vagy legalábbis olyan erőt ad az embernek, amilyenre nekem van szükségem. Hát most már megtettem minden tőlem telhetőt – gondolta. – Kezdheti szépen a körözést, kezdhetjük a harcot.”

Harmadszor kelt fel a nap, amióta tengerre szállt, éppen harmadszor kelt fel, amikor a hal elkezdett körözni.

A zsinór lejtésén még nem látta, hogy a hal már körözik. Ehhez még korán volt. Csak annyit érzett, hogy a zsinór feszülése alig észrevehetően enyhült, s a jobb kezével óvatosan húzni kezdte. A zsinór megfeszült, ahogy szokott, de amikor olyan szorosra vált, hogy már majdnem megpattant, egyszerre csak megindult fölfelé. Santiago kibújt alóla a vállával, és lassan, óvatosan, egyenletesen – húzni kezdte. Mind a két kezével dolgozott, ide-oda lendülve, és igyekezett minél jobban felhasználni a húzásra a testét és a két lábát is, beleadta az egész testsúlyát a lendületbe. A vállával és a két öreg lábán hintázott ide-oda, úgy húzta a zsinórt.

– Nagyon nagy kőrt ír le – mondta. – De már körözik.

Aztán megakadt a zsinór, nem jött tovább, s az öreg tartotta, amíg vízcsöppecskék nem préselődtek ki belőle a napfényben. Ekkor megindult visszafelé, és az öreg halász letérdelt, s hagyta, hogy valamennyire visszacsússzon a sötétlő vízbe.

– A kör túlsó oldalán jár most – mondta. „Fognom kell, amennyire csak bírom – gondolta. – Ha mindig beljebb húzom, egyre szőkülnek majd a körei. Egy óra múlva talán már fel is bukkan. Előbb ki kell fárasztanom, aztán meg kell majd ölnöm.”

De a hal még két órával később is nyugodtan körözött, az öreg halász pedig csupa veríték volt, és el volt csigázva kegyetlenül. Azonban a hal már sokkal rövidebb köröket írt le, s a zsinór ferdüléséből látszott, hogy egyre feljebb jött, egyre közelebb úszott a felszínhez.

Santiagónak egy órán keresztül fekete foltok táncoltak a szeme előtt, és a sós veríték csípte a szemét, csípte a horzsolásokat a szeme fölött meg a homlokán. A fekete foltoktól nem ijedt meg. Ez természetes tünet volt, ha az ember ilyen erővel húzza a kötelet. Kétszer azonban az történt vele, hogy szédülni kezdett, és rosszullét fogta el, s ez már inkább aggasztotta.

– Nem pusztulhatok el, nem szabad csődöt mondanom, amikor egy ilyen halam van – mondta. – Istenem, segíts, hogy kibírjam, ha már

egyszer ilyen szépen haladunk vele. Elmondok majd száz Miatyánkot és száz Üdvözlégy Máriát. De most nem tudom elmondani.

„Vedd úgy, mintha már el is mondtam volna – gondolta magában. – Majd később elimádkozom mind.”

Hirtelen egy éles ütődést és rándulást érzett a két kezében tartott zsinóron. Kemény, koppanó, nehéz ütés volt.

„Az ólmot csapkodja a kardjával – gondolta. – Ennek is meg kell lennie. Ez elkerülhetetlen. Csak attól félek, hogy ettől esetleg megint feldobja majd magát, pedig azt szeretném, ha most szépen tovább körözne. Az előbb kellett, hogy feldobja magát, a levegő miatt. De most már minden újabb ugrás csak tágíthat a horog helyén, és akkor könnyen elszabadulhat a horogról.”

– Ne gyere föl – mondta. – Ne gyere föl, nagy hal.

A hal még néhányszor rácsapott az ólomra, s valahányszor rándított egyet a fejével, az öreg halász utánaengedett neki egy kicsit a zsinórból.

„Nem akarom, hogy jobban fájjon neki – gondolta. – Ami nekem fáj, az nem fontos. Én tudok uralkodni magamon. De őt megvadíthatja a fájdalma.”

Egy kis idő múlva aztán a hal abbahagyta az ólom csapkodását, és újra körözni kezdett lassan. Santiago most már egyre több zsinórt tudott behúzni. De megint rosszullét fogta el. Bal kezével vizet merített a tengerből, és a homlokára locsolta. Aztán a fejét is jól meglocsolta, és dörzsölgetni kezdte a tarkóját.

– Nincs görcsöm – mondta. – Nemsokára feljön a hal, ezt még kibírom. Ki kell bírnom. Kár is beszélni róla.

Nekitérdelt a csónak orrának, és egy percre megint a hátára vette a kötelet. „Pihenek addig, amíg megteszi a kör túlsó felét, s amikor majd visszakanyarodik, akkor újra felállok és nekigyürkőzöm” – határozta el magában.

Nagy kísértés fogta el, hogy tovább pihenjen a csónak orrában, és hagyja a halat egy kört megtenni magában, anélkül, hogy rövidebbre húzná a zsinórt. Amikor azonban érezte a zsinór lazulásán, hogy a hal megfordult, és a csónak felé úszik, mégis feltápászkodott, és nekifogott az ide-oda lengő, hintázgató kötélhúzásnak, s be is vonta mind a zsinórt, amennyit csak lehetett.

„Ilyen fáradt még soha életemben nem voltam – gondolta. – Megindult a passzátszél is. De hát ez jó lesz majd arra, hogy hazavigyen

bennünket. A passzátszél nagyon kell.”

– A legközelebbi fordulónál pihenek egyet, ha majd a kör túlsó részén jár – mondta. – Sokkal jobban érzem magam. Aztán még két-három forduló, és az enyém.

A szalmakalapja egészen hátra volt csapva a tarkójára. Mikor érezte, hogy a hal fordul, a zsinór súlyával hagyta magát lenyomni a csónak orrában.

„Csak dolgozzál, te nagy hal – gondolta. – Megfoglak egykettőre”

A tenger elég hullámos lett. De ez a szél jó időt jelentett, és különben is szüksége volt rá, hogy hazavigye majd őket.

– Majd délnyugatnak kormányzok – mondta. – A tengeren sosem tévedhet el az ember, és a sziget is jó hosszú.

A harmadik forduló után pillantotta meg a halat.

Először csak a sötét árnyékát látta elúszni a csónak alatt, és ez olyan sokáig tartott, hogy el sem akarta hinni. Nem lehet ilyen hosszú.

– Nem – mondta. – Nem lehet ilyen nagy.

De hát a hal ilyen nagy volt csakugyan, s amikor ennek a körnek a végén feljött a felszínre, harminc yardnyira sem volt a csónaktól, és Santiago látta a farkát kibukkanni a vízből. Nagyobb volt a farka, mint egy jó nagy kasza, és a sötétkék víz fölött egészen halvány levendulaszínben csillogott. Gereblyézte a vizet maga mögött. A hal közvetlenül a felszín alatt úszott, úgyhogy az öreg halász jól látta az óriási testét még a bíborvörös csíkjait, amelyek körülövezték. A hátuszonya le volt csapva, hatalmas mellső uszonyait viszont szélesre tárta.

A hal szemét is látta az öreg halász ebben a fordulóban, meg a két szürke gályahalat, amelyek körülötte úszkáltak. Hol hozzátapadtak, hol eliramodtak megint, hol kényelmesen úsztak az árnyékában. Három-négy araszos volt mind a kettő, s ha gyorsan úsztak, úgy suhogtatták, kígyóztatták az egész testüket, mint az angolna.

Az öreg halászról csurgott a veríték, de nemcsak a napsütéstől. A hal higgadtan, nyugodtan fordult mindig egyet-egyet, s az öreg ilyenkor egyre beljebb húzta a zsinórt, és biztosra vette, hogy két újabb forduló után alkalma adódik majd rá, hogy beledöfje a szigonyát.

„De közelről kell elérnem, egészen közelről, minél közelebbről – gondolta. – Nem szabad megpróbálkoznom a fejével. A szívét kell eltalálnom.”

– Légy higgadt és erős, öreg – biztatta magát fennhangon.

A következő fordulónál a hal háta már kint volt a vízből, csak egy kicsit még messze úszott a csónaktól. Az utána következő fordulónál még mindig messze volt, noha a háta már jobban kiállt a vízből, s az öreg halász biztosra vette, hogy maga mellé tudja húzni, ha még egy kicsit rövidebbre fogja a zsinórt.

A szigonyát már régen felszerelte, rákötötte egy vékony kötélre, amely egy kerek kosárban állt felgombolyítva, s a kötél végét ráhurkolta a csónak orrának kampójára.

A hal a körözésben most megint közeledett a csónakhoz, nyugodalmasan úszott, szép volt, s csak a nagy farkát mozgatta. Az öreg halász húzni kezdte, ahogy csak bírta, hogy közelebb kerüljön hozzá. A hal egy pillanatra az oldalára fordult kissé. De csak egy pillanatra, aztán megint visszafordult, és újabb kört kezdett.

– Megmozdítottam – mondta az öreg halász. – Megmozdítottam.

Megint gyöngeség fogta el, de azért teljes erejéből tartotta a halat. „Megmozdítottam – gondolta. – Talán most sikerül elkapnom. Húzd meg, kezem – gondolta. – Tarts meg, lábam. Ne hagyj el, fejem. Ne hagyj el. Még sosem hagytál el. Most, most idehúzom.”

Mikor azonban nekigyürkőzött, még jóval előbb, hogy a hal a csónak magasságába ért, s minden erejével belefeküdt, és húzni kezdte, a hal csupán billent egyet, aztán kiegyenesedett, és elúszott mellőle.

– Te nagy hal – mondta az öreg halász. – Hallod-e, te nagy hal. Úgyis meg kell halnod. Hát engem is meg akarsz ölni?

„Így semmire sem megyünk – gondolta. A torka már úgy kiszáradt, hogy beszélni sem tudott, de most nem nyúlhatott le a vizespalackjáért. – Most kell idehúznom a csónak mellé – gondolta –, most. Már nem sok fordulót bírok, már nem sokáig bírom. Dehogyis nem – biztatta magát. – Bírod te örökké.”

A következő fordulónál majdnem sikerült odahúznia. De a hal megint csak kiegyenesedett, és lassan tovább úszott.

„Megölsz, te hal – gondolta magában az öreg. – De hát jogod van hozzá. Még soha életemben nem láttam nálad szebb, nálad nagyobb, nálad nyugodalmasabb, nálad nemesebb jószágot, testvérem. Gyere, ölj meg. Bánom is én, hogy melyikünk öli meg a másikat.”

„No, már összezavarod a dolgokat a fejedben, öreg – gondolta. – Pedig vigyázz, hogy tiszta maradjon a fejed. Észnél légy, és viseld el a bajokat,

ahogy az emberhez illik. Vagy a halhoz” – gondolta.

– Tisztulj ki, fejem – mondta olyan gyönge hangon, hogy alig lehetett hallani. – Tisztulj ki.

Még kétszer ugyanígy járt, két újabb fordulónál.

„Nem értem – gondolta magában az öreg. Mind a kétszer közel volt ahhoz, hogy összeessen. – Nem értem. De hát még egyszer megpróbálom azért.”

Megpróbálta még egyszer, és amikor felbillentette a halat, úgy érezte, hogy mindjárt elájul. A hal kiegyenesedett, és megint elúszott lassan, a levegőbe lengetve a nagy farkát.

„Újra megpróbálom” – fogadkozott magában az öreg halász, pedig a két keze már ragacsos volt, és nem látott jól, el-elhomályosult a szeme.

Újra megpróbálta, megint eredménytelenül. „Akkor hát – gondolta, s máris rosszullét környékezte, mielőtt még nekifogott volna –, akkor hát még egyszer megpróbálom.”

Keservesen nekigyürkőzött. Összeszedte a maradék erejét, a rég elszállt büszkeségét, mindent latba vetve a haláltusáját vívó nagy hal ellen, és sikerült odahúznia a csónak mellé. Oldalvást fordulva ott úszott mellette csöndesen a hal, kardcsőre szinte súrolta a csónak falát, aztán nekiindult, hogy elússzon mellőle, hosszú, vastag, széles testével, ezüstösen, bíborvörös csíkjaival, végeláthatatlanul, a nagy vízben.

Az öreg halász ledobta a zsinórt, és rálépett, felemelte a szigonyt, amilyen magasra csak tudta, s lesújtott vele teljes erejéből, nagyobb erővel, mint amennyit képes volt összeszedni, belevágta a hal oldalába, közvetlenül a nagy melluszonya alatt, amely előreállt a levegőbe, magasan, az emberi mell magasságában. Érezte, ahogy a vas beledöfődik a halba, és ránehezedett, beljebb nyomta, aztán az egész testsúlyával még egyet lökött rajta.

A halálra sebzett hal most megmozdult, felélénkült, kiemelkedett a vízből, magasra, teljes hosszában és szélességében, teljes hatalmasságában és szépségében megmutatta magát.

Mintha a csónakban ülő öreg halász feje felett lebegett volna a levegőben. Aztán visszazuhant a tengerbe, akkora loccsanással, hogy végigöntözte az öreg halászt meg az egész csónakot.

Az öreg halász szédült, émelygett, rosszullét környékezte, és alig látott. De azért behúzta a szigony kötelét, lassan csúsztatta át a nyirkos, sebes két kezén, s ahogy a látása kitisztult, látta, hogy a hal a hátára

fordult, ezüstös hasát mutatja az ég felé. A szigony szára ferdén állt ki a hal vállából, a szívéből csurgó vér pedig vörösre festette körös-körül a tengert. Eleinte sötétvörös volt, mint a mérföldnél is mélyebb kék vízben nyüzsgő haltömeg. Aztán oszlani kezdett, mint a fátyolfelhők. A hal ezüstösen, mozdulatlanul ringott a hullámokon.

Az öreg halász feszült figyelemmel nézte ezt a látomást. Aztán a szigony kötelét kétszer ráhurkolta a csónak orrának a kampójára, és a két tenyerébe fogta homlokát.

– Tisztulj ki, fejem – mondta, a csónak pereméhez beszélve. – Én egy fáradt öregember vagyok. De hát megöltem ezt a halat, a testvéremet, és most el kell végeznem a munka hitvány részét is.

„Most meg kell csinálnom a hurkokat, és a kötéllel a csónak oldalához kell kötöznöm – gondolta. – Még ha ketten lennénk is, és elárasztanánk vízzel a csónakot, hogy rá tudjuk emelni, s aztán kimernénk belőle a vizet, ez a kis csónak akkor sem bírná el. Elő kell készítenem mindent, aztán ide kell húznom, és jól a csónakhoz kell kötöznöm őt, aztán fel kell állítanom az árbocot, és kifeszítenem a vitorlát, hogy hazahajózzunk."

Nekifogott odahúzni a halat a csónak mellé, hogy át tudjon dugni egy zsinórt a kopoltyúin és a száján, és odaerősítse a fejét a csónak orrához. „Látni akarom – gondolta –, meg akarom érinteni, meg akarom tapintani. Ő az én kincsem, vagyonom – gondolta. – De nem azért akarom megtapintani. Azt hiszem, éreztem a szívét – gondolta. – Akkor, amikor másodszor meglöktem a szigony nyelét. Húzzuk hát ide, kötözzük meg jól, egy hurkot a farkára, egy másik hurkot a hasára, hogy ide legyen kötözve a csónakhoz."

– Láss munkához, öreg – mondta. Ivott egy kis kortyot az üvegből. – Még nagyon sok hitvány munka van hátra most, hogy a küzdelem véget ért.

Felnézett az égre, aztán ránézett a halra, a marlinjára. Gondosan megnézte a nap állását. „Nem sokkal múlt dél – gondolta. – A passzátszél pedig erősödik. A zsinórok most nem fontosak. A fiúval együtt majd szétbogozzuk őket, ha otthon leszünk."

– No, gyere, te nagy hal – mondta. A hal azonban nem jött. Csak egy helyben himbálózott a vízen, s az öreg halász odahúzta magát csónakostul a halhoz.

Amikor egy vonalba került vele, s a hal feje a csónak orránál volt, nem akart hinni a szemének, nem akarta elhinni, hogy csakugyan

ekkora nagy hal. De aztán leoldotta a szigony kötelét a kampóról, áthúzta a hal kopoltyúján, ki a száján, rácsavarta egyszer a kardcsőrére, majd átfőzte a másik kopoltyúján, még egyszer rácsavarintotta a csőrére, összecsomózta a dupla kötelet, és odaerősítette a csónak kampójához. Azután elvágta a kötelet, és hátrament, hogy hurkot kössön a hal farkára. A hal eredeti ezüstös-bíborvörös színe most ezüstre változott, s a csíkjai ugyanolyan halvány ibolyaszínűek voltak, mint a farka. Az ember a kiterjesztett tenyerével sem tudta volna átérni ezeket a csíkokat, a hal két szeme pedig olyan különállónak látszott, mint a periszkóp tükrei, vagy mint a faragott szentek szeme a körmenetben.

– Másképp nem lehetett volna megölni – mondta az öreg halász. Jobban érezte magát, amióta vizet ivott, s tudta, hogy nem fogja elveszteni az eszméletét, és a feje is tiszta volt. „Akkora ez a hal, hogy biztosan megvan vagy hét és fél mázsa – gondolta. – Talán még annál is több. Ha fontját harminc centjével számítjuk, és ha csak a kétharmada marad is meg tiszta súlynak, mennyit tud vele keresni?"

– Ehhez már ceruza kellene – mondta. – Ennyire azért nem tiszta a fejem, hogy ezt kiszámítsam. De ma, azt hiszem, a nagy DiMaggio is büszke volna rám. Nekem nincs csontsarkantyúm. A két kezem meg a hátam azonban cudarul fáj.

„Mi lehet vajon az a csontsarkantyú? – gondolta. – Talán: nekünk is van, csak nem tudunk róla."

Odakötözte a halat a csónak farához, orrához és a középső üléséhez. Olyan nagy volt, hogy úgy festett, mintha a csónakot kötötte volna oda egy sokkal nagyobb csónakhoz. Levágott egy darabot a zsinórból, és felkötötte vele a hal alsó állkapcsát a kardcsőréhez, hogy ki ne nyíljon a szája útközben, és minél zavartalanabbul vitorlázhassanak hazafelé. Aztán felállította az árbocot, a vitorlarúddal és a csáklyával felszerelte a foltozott vitorlát. A vitorla rögtön dagadni kezdett, és a csónak megindult. Santiago félig hanyatt dőlt a csónak farában, így hajóztak délnyugat felé.

Nem volt szüksége iránytűre, anélkül is tudta, hogy merre van délnyugat. Elég volt éreznie a passzátszél irányát és a vitorla feszülését. „Legokosabb lesz, ha kivetek egy kis zsinóron egy merítőhálót és megpróbálok fogni magamnak valami ennivalót, és a szomjamat elverni valami nedvességgel." De nem talált merítőhálót, a szardíniái pedig már

megromlottak. Így hát a csáklyával odahúzott magának egy kitépett csomót a sárga Golf-moszatból, ahogy elhaladtak mellette, s az apró kis tengeri rákokat kirázta belőle a csónak fenekére. Több mint egy tucatot szedett így össze, úgy ficánkoltak és ugrándoztak a deszkán, mint a szöcskék. Az öreg halász a hüvelykujjával és a mutatóujjával lecsippentette a fejüket, s eszegetni kezdte őket, kiköpdösve a páncéljukat meg a farkukat. Nagyon parányiak voltak, de tudta, hogy táplálóak, és az ízük is jó volt.

Még két italra való vize volt a palackban, s amikor megette a rákokat, az egyik adag víz felét kiitta rá. A csónak szépen haladt, ha tekintetbe vesszük a nehézségeit, s az öreg Santiago a hóna alá szorított kormányrúddal kormányozott. Látta a nagy halat, és csak rá kellett néznie a kezére vagy oda kellett nyomnia a hátát a csónak fájához, hogy arról is megbizonyosodjék, mindez valóban megtörtént, és nem álom. Egyszer, amikor olyan rosszul érezte magát a vége felé, azt hitte, hogy talán csak álom az egész. Később pedig, amikor látta a halat kiemelkedni a vízből és mozdulatlanul lebegni a feje fölött, mielőtt visszazuhant volna, tisztán érezte, hogy valami nagy-nagy furcsaság van az egészben, és nem tudta elhinni, hogy valóság. Utána pedig elhomályosult a látása, ámbár most megint olyan jól látott, hogy soha jobban életében.

Most már tudta, hogy itt van a hal, és hogy a két keze is, a háta is valóság, nem álom. „A keze hamar gyógyul az embernek – gondolta. – Jól kimostam a sebeket, a sós víz majd meggyógyítja. A Golf-áramlat sötét vize a legjobb gyógyszer, ami csak kapható. Most már nincs egyéb dolgom, csak arra kell ügyelnem, hogy tiszta maradjon a fejem. A két kezem elvégezte a feladatát, és szépen visz bennünket a szél. A hal csukott szájával, az egyenesen, függőlegesen álló farkával úgy hajózik itt mellettem, úgy hajózunk itt egymás mellett, mint a testvérek. – Aztán a gondolatai megint zavarosak lettek egy kicsit, és azon kezdett tűnődni: – Vajon ő visz engem hazafelé, vagy én viszem őt? Ha magam mögött vontatnám, akkor nem volna vitás a dolog. Akkor se volna vitás, ha a hal rajta lenne a csónakon, megfosztva minden méltóságától. – De hát egymás mellett hajóznak, összekötözve, és az öreg halász azt gondolta magában: – Hát csak vigyen ő engem, ha ahhoz van kedve. Én csak a csalafintaság árán vagyok különb nála, ő soha nem akart nekem ártani.”

Jól haladtak, az öreg halász áztatgatta a kezét a sós vízben, és iparkodott ügyelni rá, hogy ne zavarodjanak össze a gondolatai. Az égen

magasan úsztak a gomolyfelhők, és elég fátyolfelhő is látszott fölöttük, amiből az öreg halász tudhatta, hogy a szél nem áll el reggelig. Minduntalan a hal felé pillantott, meg akart győződni róla, hogy valóság. Egy óra múlva érte utol őket az első cápa.

A cápa nem véletlenül akadt rájuk. A mélyvízből jött fel, amikor a sötét vértócsa leülepedett és szétoszlott a tenger fenekén, egy mérföld mélységben. Olyan sebesen jött fel, és annyira minden elővigyázatosság nélkül, hogy egyszerre csak kibukkant a kék vízből a napsütésre. Aztán visszamerült a tengerbe, szimatot fogott, és úszni kezdett abba az irányba, amerre a csónak és a hal elvitorlázott.

Néha-néha elvesztette a nyomot. De mindig újra rátalált, vagy csak vaktában, de sebesen, erélyesen úszott a csónak irányába. Rendkívül nagy cápa volt, egy makocápa, amelyek úgy tudnak úszni, mint a tenger leggyorsabb halai, s minden gyönyörű volt rajta, kivéve az állkapcsait. A háta olyan kék volt, mint a kardhalé, a hasa ezüst, a bőre síkos, sima és szép. A testalkata hasonlított a kardhal alakjához, kivéve a hatalmas állkapcsait, melyeket most szorosan összezárt, mert nagyon gyorsan úszott, laposan a víz színe alatt, s a nagy hátuszonya nyílegyenesen hasította a habokat. Bent, a szorosan becsukott szájában mind a nyolc fogsora hátrafelé hajlott. Nem a szokásos gúla alakú fogai voltak, mint a legtöbb cápának. Begörbített emberi ujjakhoz hasonlítottak a fogai, a markoláshoz vagy karmoláshoz behajlított emberi ujjakhoz. Majdnem olyan hosszúak is voltak, mint az öreg halász ujjai, és az élük mind a két oldalán borotvaéles volt. Ez a cápa arra teremtődött, hogy azok a halak legyenek a táplálékai, amelyek olyan erősek és olyan jól fel vannak fegyverezve, hogy más ellenségük nem is akad a tengerben. Most fokozni kezdte az iramot, mert megérezte a frissebb vérszagot, kék hátuszonya sebesen szelte a vizet.

Mikor az öreg halász meglátta messziről, tisztában volt vele, hogy ez a cápa nem fél semmitől a világon és pontosan azt fogja tenni, amihez kedve van. Előszedte hát a szigonyát, megkötötte a kötelet, s közben figyelte a cápa közeledését. A szigony kötele rövid volt, mert sokat levágott belőle, hogy a csónakhoz kötözhesse a halat.

Az öregnek most tiszta volt a feje, jól fogott az esze, és nagyon határozottnak, elszántnak érezte magát, mégsem tudott nagyon reménykedni. „Túl szép volna; ha ez így menne tovább – gondolta. A cápa már majdnem odaért hozzájuk, s ahogy szemmel tartotta, egy

pillantást vetett közben a nagy halra. – Akár álom is lehetne ez az egész – gondolta. – Nem bírom megakadályozni, hogy bele ne marjon, de talán oda tudok vágni neki egyet. *Dentuso* – gondolta. – Rossz napod lesz, inkább ne is szült volna az anyád."

A cápa sebesen közeledett a csónak farához, és amikor rácsapott a halra, az öreg halász látta a kitátott száját, a két furcsa szemét, hallotta a fogainak csattanását, ahogy közvetlenül a hal farka fölött beleharapott a húsba. A cápa feje kiállt a vízből, a háta is felbukkant, a nagy hal bőre és húsa recsegett a foga alatt, amikor az öreg halász lesújtott a szigonnyal a cápa fejére, arra a pontra, ahol a két szemét összekötő vonal keresztezi az orrának egyenesen hátrafelé meghosszabbított vonalát. Persze, ezek a vonalak nem léteztek. Csak a cápa nagy hupikék feje létezett, a két nagy szeme, meg a csattogó, támadó, mindent felfaló állkapcsai. Az agyveleje azonban ott volt, azon a ponton, s az öreg halász eltalálta. Két kézre fogta a szigonyát, a vértől lucskos tenyerébe fogta, és teljes erejéből belevágta a cápa agyába. Eltalálta, reményvesztetten ugyan, de elszántan és teljes dühvel döfte le.

A cápa átfordult a másik oldalára, tekeredett egyet maga körül, az öreg halász látta, hogy a szemében kialudt az élet, aztán még egyet perdült a tengelye körül, duplán is magára hurkolva a kötelet. Az öreg halász tudta, hogy megdöglött, a cápa azonban nem akarta tudomásul venni a dolgot. A hátán fekve, a fogait csattogtatva, vadul csapkodni kezdte a vizet a farkával, és megindult, mint egy motorcsónak. A víz fehér tajtékot vetett, ahol a farkával korbácsolta, testének háromnegyed része kiemelkedett belőle, és a kötél megfeszült, végigremegett és hirtelen elszakadt. A cápa egy darabig csöndesen lebegett a víz színén, s az öreg halász nézte. Aztán nagyon lassan süllyedni kezdett.

– Kiharapott belőle vagy negyven fontot – mondta az öreg fennhangon.

„Elvitte a szigonyomat is és az összes kötelet – gondolta –, s a halam most megint vérzik, jönnek majd rá a többiek."

Nem volt kedve többé a halra nézni, amióta megcsonkították. Amikor a cápa belemart, szinte úgy érezte, mintha a tulajdon húsába martak volna.

„De megöltem a cápát, amelyik belemart a halamba – gondolta. – És ez volt a legnagyobb *dentuso*, amit valaha láttam. Pedig, biz' isten, láttam elég nagyokat életemben."

„Túl szép volna, ha kitarthatott volna a szerencsém – gondolta. – Most már inkább azt kívánom, bárcsak álom lett volna az egész, ne fogtam volna soha ezt a nagy halat, feküdnék inkább otthon, az újságpapírokkal bélelt ágyamon, egymagamban.”

– De hát az ember nem arra született, hogy legyőzzék – mondta. – Az embert el lehet pusztítani, de nem lehet legyőzni.

„De azért sajnálom, hogy megöltem ezt a halat – gondolta. – Ami most következik, az nem lesz mulatság, s ráadásul a szigonyom is odaveszett. A *dentuso* kegyetlen állat, erős, ügyes, értelmes. De én ügyösebb és okosabb voltam nála. Ámbár talán nem is – gondolta. – Talán csak jobban voltam felfegyverezve.”

– Ne töprengj, öreg – mondta fennhangon. – Vitorlázz tovább hazafelé, és nézz szembe a dolgokkal, ha rákerül a sor.

„De hát gondolkoznom kell – gondolta. – Mert nem maradt egyebem, csak a gondolkozás. A gondolkozás meg a baseball. Vajon, mit szólt volna hozzá a nagy DiMaggio, ahogy eltaláltam az agyvelejét? Ámbár semmiség az egész. Akárki eltalálta volna. Igen, de a sebesült kezem vajon nem nehezítette-e meg a dolgomat legalább annyira, mint a csontsarkantyú? Nem tudom. A bokámnak soha nem volt semmi baja, kivéve akkor az egyszer, amikor belecsípett a mérges rája, mert úszás közben ráléptem a vízben, s utána megbénult a lábam szára, és irgalmatlanul fájt.”

– Vidámabb dolgokon törd a fejed, öreg – mondta. – Hazafelé vitorlázol, percről percre közelebb kerülsz a szigethez. Negyven fonttal könnyebbek lettetek, azzal is gyorsabban haladsz.

Nagyon jól tudta, hogy nagyjából mi történhetik majd, mihelyt az áramlat túlsó szélére érnek. De egyelőre semmit sem tehetett.

– Dehogynem – mondta fennhangon. – Máris tehetek valamit. Rákötözhetem a késemet az egyik evező lapátjára.

Rá is kötözte, hóna alá szorítva a kormányrudat, és a talpával lefogva a vitorla kötelét.

– No ugye – mondta. – Öregnek még mindig öreg vagyok, de most már legalább van fegyverem.

A szél megint erőre kapott, sebesen vitte őket a vitorlájuk. A halnak csak az elülső felét nézte, és feltámadt benne egy kicsit a reménykedés.

„Szamárság feladni a reményt – gondolta. – Azonkívül bűn is, azt hiszem. Most ne törd a fejed azon, hogy mi a bűn – gondolta. – Elég

gondod-bajod van a bűn nélkül is. Különben sem értesz hozzá."

„Nem értek hozzá – gondolta –, nem tudom, mi a bűn, és abban sem vagyok biztos, hogy hiszek-e benne egyáltalán. Lehet, hogy bűn volt megölni ezt a halat. Még ha azért öltem is meg, hogy eltartsam magam és ennivalót szerezzek egy csomó embernek, még akkor is bűn volt szerintem. De hát minden bűn, minden a világon. De most ne gondolkozz ezen. Későn van már ehhez, és nem a te dolgod. Vannak, akiket ezért fizetnek. Csak hadd törjék rajta ők a fejüket. Te arra születtél, hogy halász légy, mint ahogy a hal arra született, hogy hal legyen. San Pedro is halász volt, akárcsak a nagy DiMaggio apja."

Szeretett azonban elgondolkozni mindenfélén, amihez neki is köze volt, s minthogy nem volt olvasnivalója és nem volt rádiója sem, tovább tűnődött, tovább törte fejét a bűnön. „Nemcsak azért öltem meg a halat, hogy kenyerem legyen, és hogy eladjam eleségnek – gondolta. – A dicsőségért öltem meg, és azért, mert halász vagyok. De szerettem, amíg élt, és azután is szerettem. Ha szeretjük, akkor nem bűn megölni. Vagy csak annál nagyobb bűn?"

– Túl sokat töröd a fejed, öreg – mondta fennhangon.

„De a *dentusó*-t örömmel öltem meg – gondolta. – A *dentuso* eleven halakon él, akárcsak magam. Nem dögevő és nem is pusztán egy úszkáló falánkság, mint némely más cápa. Szép, nemes állat, a félelmet nem ismeri."

– Önvédelemből öltem meg – mondta az öreg halász hangosan. – És jól megöltem.

„De különben is – gondolta –, valami módon minden megöl mindent. A halászat például, amennyire eltart és kenyeret ad nekem, annyira meg is öl. De a fiú, az semennyire sem öl meg – gondolta. – Nem szabad becsapnom magamat."

Kihajolt a csónakból, és kiszedett egy darabot a hal húsából, ahol a cápa belemart. Rágni kezdte. Jó minőségű, jó ízű hal volt. Kemény és leves volt a húsa, mint a marhahús vagy disznóhús, csak nem volt vörös. Nem volt inas, rostos, s Santiago tudta, hogy a piacon megadnák érte a legmagasabb árat is. De semmi módon nem lehetett megakadályozni, hogy a vérszag szét ne áradjon a vízben, és az öreg halász tisztában volt vele, hogy keserves órák várnak még rá.

A szél ereje nem lankadt. Még jobban délnyugatra fordult az iránya, ami azt jelentette, hogy nem fog elállni. Az öreg halász nézte a tengert,

de se egy vitorlát nem látott semerre, se egy hajó testét vagy akár a füstjét. Csak a repülőhalak ugráltak fel a csónak orra előtt – kitértek jobbra–balra – meg a Golf-moszatok nagy foltjai sárgállottak a vízen. Még egy madár sem látszott semerre. Két óra hosszat vitorlázott így csöndesen, hazafelé, hátradőlve a tatnak, olykor-olykor elrágott néhány falatot a marlin húsából, igyekezett kipihenni magát és erőt gyűjteni – két óra hosszat vitorlázott már így, amikor megpillantotta az elsőt a két új cápa közül.

– *Ay* – mondta hangosan. Spanyolul mondta ezt az „*ay*"-t, de nem lehet lefordítani semmilyen nyelvre. Talán csak egy akkora sóhajtás az egész, amilyen akaratlanul is kiszalad az ember száján, ha éppen azt érzi, hogy a szögek átfúródnak a két tenyerén és belemennek a fába.

– *Galanos* – mondta fennhangon. Az első cápa mögött észrevette közben a másodiknak az uszonyát is, és felismerte őket a farkuk söprögető mozgásáról, meg a barna, háromszögletű uszonyukról. Lapátorrú cápák voltak, szimatot kaptak, izgatottan úsztak a vérszagra, s a rettenetes, bamba éhségükben el-elvesztették a nyomot, aztán izgatottan újra megtalálták. De azért állandóan közeledtek.

Az öreg halász megrögzítette a kormányrudat, és a kampóhoz kötötte a vitorlája kötelét. Aztán felemelte az evezőt a rákötözött késsel. Olyan óvatosan fogta meg, amilyen óvatosan csak tudta, mert a két keze élesen belesajdult az érintésre. Kinyitotta két markát, aztán óvatosan megint rácsukta az evező nyelére, hogy lazítson egy kicsit a fogásán. Végül erélyesen megszorította, hogy a két keze szokjon hozzá a fájdalomhoz, és ne tétovázzanak majd, aztán a közeledő cápákat figyelte megint. Most már tisztán látta a széles, lapos, lapát formájú fejüket, meg a fehér végű, nagy, mellső uszonyaikat. Ezek undorító cápák voltak, büdösek, nemcsak ragadozók, hanem dögevők is, s ha ki voltak éhezve, még az evezőkbe is beleharaptak, még a csónak kormányába is. Ezek a cápák szokták leharapni a víz felszínén alvó teknősbékák lábát és uszonyát, és ezek még az embert is megtámadják, ha éhesek, még akkor is, ha az emberen nem érződik a hal vére vagy a hal nyálkája.

– *Ay* – mondta az öreg halász. – *Galanos*. Gyertek. *Galanos*.

Jöttek. De ezek nem úgy jöttek, ahogy a makocápa. Az egyikük fordult egyet, eltűnt a csónak alatt, s az öreg halász érezte a csónak rázkódását, ahogy a cápa tépni, marcangolni kezdte a halat odalent. A másik egy ideig figyelte a halászt a sárga, mandulavágású szemével, aztán sebesen

oda-úszott, és kitátotta félkör alakú száját, hogy beleharapjon a halba azon a helyen, ahol már csonka volt. A barna feje búbján és a hátán jól látszott a gerincagyat és az agyvelőt összekötő vonal, s az öreg halász belevágta az evezőre kötött kést ebbe a vonalba, kihúzta és újra lecsapott vele, bele a cápa sárga, macskaszerű szemébe. A cápa elengedte a halat, lecsúszott róla, merülni kezdett, de kimúlás közben még lenyelte, amit kiharapott a halból.

A csónak még egyre rengett, ahogy a másik cápa marcangolta alatta a halat, az öreg halász kioldotta hát a vitorlakötelet, hogy keresztbe fordítsa a csónakot, és kihozza alóla a cápát. Amikor megpillantotta a cápát, kihajolt a csónakból, és lecsapott rá. De csak a testét találta el valahol, s a bőre olyan kemény volt, hogy alig ment bele a kés. A mozdulattól most nemcsak a két keze fájdult meg, hanem a válla is. De a cápa gyorsan jött felfelé a vízből, magasra tartva a fejét, s amikor kibukkant az orra, és nekiesett a halnak; Santiago belevágta a kést, keresztbe, a lapos homloka kellős közepébe. Aztán kirántotta a kést, és még egyszer lecsapott rá pontosan ugyanoda. De a cápa nem eresztette el a halat, csukott szájjal fogta, úgyhogy az öreg halász beledöfött a bal szemébe. A cápa még mindig nem mozdult.

– Nem? – mondta az öreg, és beleszúrta a kést az agyveleje és hátgerince közé. Könnyen ment, s érezte, ahogy a porcok szétválnak. Az öreg halász most fordított egyet az evezőn, és bedugta a lapátját a cápa szájába, hogy kinyissa vele. Megcsavarta a lapátot, s amikor a cápa levált a halról, így szólt :

– Mehetsz, *galano*. Süllyedj le a tenger fenekére. Eredj, keresd meg a barátodat. Vagy lehet, hogy az anyád volt.

Az öreg halász megtörülgette a kését, és letette az evezőt. Aztán megkereste a vitorlakötelet, behúzta, s a csónakot megint délnyugat felé irányította, ahogy a vitorla feszülni kezdett.

– Letépték legalább a negyedrészét, ráadásul a javát – mondta hangosan. – Bárcsak inkább álom lett volna az egész, és sosem fogtam volna ezt a nagy halat. Ne haragudjál, te nagy hal. Sajnálom a dolgot. Ez így mindent elrontott.

Elhallgatott. Nem akart többé ránézni a halra. A víz színén hányódva, a nagy vérveszteségek után most olyan volt a színe, mint a tükör vakezüst hátlapjáé, s a csíkjai még mind látszottak.

– Nem kellett volna olyan messzire kimennem a tengerre, tudod – mondta. – Neked is jobb lett volna, nekem is. Bocsáss meg, nagy hal.

„No – kezdte biztatni magát. – No, nézd meg a kést az evezőn, hogy nem szakadt-e el valahol a kötele. Aztán hozd rendbe a kezedet, mert még hátra van egy és más."

– Jó volna, ha lenne egy fenőkövem, megfenni a kést – mondta az öreg halász, miután megnézte az evezőlapát köteleit, hogy rendben vannak-e. – Hozhattam volna egy fenőkövet.

„Sok mindent hozhattál volna – gondolta magában. – De hát nem hoztál, öreg. Most ne azon tanakodjál, hogy mid nincs. Azon törd a fejed, hogy mihez tudsz fogni azzal, amid van."

– De sok bölcs tanáccsal látsz el – mondta fennhangon. – Unom már a tanácsaidat.

Hóna alatt tartotta a kormányrudat, és mind a két kezét belelógatta a vízbe, ahogy vitte őt a csónak.

– Isten tudja, hogy ez a legutóbbi cápa mennyit tépett le róla – mondta. – De a csónak most sokkal könnyebben fut.

Gondolni sem szívesen gondolt a hal szétmarcangolt alsó felére. Tudta, hogy a cápa hatalmas darab húsokat tépett ki belőle, valahányszor rándított egyet a csónakon, s tudta, hogy a hal vére a tengerben most olyan széles nyomot hagy maga után a cápáknak, mint az ország útja.

„Olyan hal volt ez, hogy megélt volna belőle az ember egészen tavaszig – gondolta. – De ne tépelődjél most ezen. Csak pihenj szépen, és ügyelj a kezedre, hogy megvédelmezhesd, ami még megmaradt belőle. Áztasd csak a két kezedet. Hogy vérszagot árasztanak a vízbe, az most már nem sokat számít a hal rengeteg elfolyt vére mellett. Különben sem vérzik nagyon egyik kezem sem. A sebek nem fontosak. A vérzés talán jót tesz a bal kezemnek, és nem kap majd görcsöt."

„Mire gondolhatnék most? – tűnődött. – Semmire. Semmire sem szabad gondolnom, mert várnom kell a következő cápákat. Bárcsak igazán álom lett volna – gondolta. – Ámbár ki tudja? Jól is végződhetett volna a dolog."

A következő cápa egyedül jött. Lapátorrú cápa volt. Úgy érkezett, ahogy a disznó érkezik a vályúhoz, csak éppen a disznónak nincsen akkora nagy szája, hogy ember feje is beleférne. Az öreg halász megvárta, amíg beleharap a halba, aztán rácsapott az evezőre kötött

késsel, belehasította vele az agyába. A cápa azonban hátrafelé henteredett, amikor felfordult, és a kés pengéje kettétört.

Az öreg halász visszaült a kormányhoz: Még ahhoz sem volt kedve, hogy végignézze a cápa lassú elmerülését. ahogy egyre kisebb lesz a vízben, először életnagyságúnak látszik, aztán kisebbnek, végül pedig egészen parányinak. Ez a látvány mindig lenyűgözte az öreget, szerette nézni. De most oda sem nézett.

– Még megvan a csáklyám – mondta. – De azzal semmire sem megyek. Megvan a két evezőm és a kormányrudam, meg a kis bunkósbotom.

„No hát most elbántak velem – gondolta. – Ahhoz már igazán öreg vagyok, hogy bottal verjem agyon a cápákat. De azért nem hagyom magam, amíg megvan a két evezőm, meg a kis botom, meg a kormányrudam."

Megint belógatta a két kezét a vízbe, hogy áztassa őket. Már késő délutánra járt, s csak a tengert látta, meg az eget. A szél erősebben fújt, mint eddig. Santiago remélte, hogy nemsokára meglátja majd a partot.

– Elfáradtál, öreg – mondta. – Belülről fáradtál el.

A cápák csak alkonyatkor támadták meg újra, éppen mielőtt leszállt a nap.

Az öreg halász meglátta a közeledő barna uszonyaikat a széles csapáson, amit a hal vére maga után hagyott a vízben. Nem is tétováztak, nem keresték a nyomot, hanem nyílegyenesen úsztak a csónak felé, szorosan egymás mellett.

Megrögzítette a kormányrudat, megkötötte a vitorla kötelét, és benyúlt a csónak tatja alá a botjáért. Egy evezőnek a nyele volt ez valaha, egy törött evezőről fűrészelték le, a hossza nem volt több három-négy arasznál. Csak fél kézzel lehetett jól megfogni, mert rajta volt az evezőnyél vége. Santiago a jobb kezébe fogta, jól megmarkolta, és várta a cápákat. Lapátfejő volt mind a kettő.

„Meg kell várnom, amíg az első jól beleharap, aztán rácsaphatok az orra hegyére vagy a feje búbjára" – gondolta.

A két cápa egyszerre ért oda, s amikor a közelebb eső kitátotta a száját, és belemart a hal ezüstös oldalába, Santiago magasra emelte a botot, és keményen lecsapott vele a cápa széles koponyájára, hogy csak úgy csattant. Érezte a boton a cápa bőrének ruganyos keménységét, de érezte a csont merevségét is, és még egyszer rávágott keményen az orra hegyére, ahogy a cápa lecsúszott a halról.

A másik cápa közben megint elúszott, és most újra visszafordult, szélesre tátott pofával. Az öreg halász látta a szája szögletéből lepergő halcafatokat, ahogy újra beleharapott a nagy halba. Lesújtott rá, de csak a fejét találta el, a cápa ránézett, és kitépte a falatot a halból, csavarintva egyet a fejével. Az öreg halász még egyet vágott rá a bottal, ahogy a cápa odébb csusszant, hogy lenyelje a falatot, de most is csak a bőr ruganyos szilárdságát érezte a boton.

– Gyerünk, *galano* – mondta az öreg. – Gyere vissza még egyszer.

A cápa villámsebesen visszafordult, s az öreg halász fejbe vágta, amikor ráharapott a halra. Most jól eltalálta, és magasról csapott le rá, amilyen magasra csak fel tudta emelni a botot. Most érezte a cápa koponyacsontját, és még egyszer rávágott ugyanarra a helyre, miközben a cápa lomhán kitépte a halból a falatot, és csúszni kezdett lefelé róla.

Az öreg halász figyelte, hogy jönnek-e már vissza, azonban egyik cápa sem mutatkozott. Végre meglátta az egyiket, ahogy körbe-körbe úszott a felszínen. A másik cápa uszonyát nem látta semerre.

„Arra nem számíthatok, hogy megöltem őket – gondolta. – Valaha régen azt is meg tudtam volna tenni. De csúnyán megsebesült mind a kettő, megkapták a magukét, s egyikük sem érezheti nagyon jól magát. Ha lenne egy jó botom, amit két kézre foghatnék, akkor az elsőt biztosan agyon tudtam volna csapni. Még most, vénségemre is" – gondolta.

Nem akart ránézni a halra. Tudta, hogy a felét már szétmarcangolták. A nap közben lebukott, mialatt ő a cápákkal vesződött.

– Nemsokára besötétedik – mondta. – Akkor majd meglátom Havanna fényeit az ég alján. Ha nagyon elsodródtam keletnek, akkor valamelyik új fürdőhely fényét látom meg.

„Nem lehetek már nagyon messze a parttól – gondolta. – Remélem, senki sem aggódott nagyon értem. Persze, csak a fiú nyugtalankodhatott miattam. De tudom, hogy bízik bennem. Az öregebb halászok közül biztosan sokan aggódnak miattam. Meg a többiek közül is sokan – gondolta. – Jó emberek laknak a falumban."

Nem tudott beszélgetni a hallal, mert a halat már félig elpusztították. De aztán támadt egy ötlete.

– Te fél–hal – mondta. – Te volt-hal. Sajnálom, hogy túl messzire kimentem a tengerre. Mind a ketten ráfizettünk. De legalább megöltünk sok-sok cápát, mi ketten, te meg én, s néhánynak elláttuk a baját. Te

vajon hány cápát öltél meg életedben, öreg hal? Arra való a hegyes ormányod, hogy használd is.

Szívesen gondolt arra, hogy miként bánna el a hal egy cápával, ha szabadon úszkálhatna. „Le kellett volna vágnom a kardját, hogy harcoljak vele” – gondolta. De hát se fejszéje nem volt, se kése nem volt most már.

„Pedig ha volna, hát odakötözhetném a kardját az evezőm végéhez. Milyen nagyszerű fegyverem lenne. Akkor közösen harcolnánk csakugyan a cápák ellen. Mihez kezdek most, ha megtámadnak éjszaka? Mitévő leszek?”

– Verekszem majd velük – mondta. – Verekszem, amíg meg nem halok.

De most, hogy besötétedett, és semmi fény, semmi parti derengés nem látszott, s csak a szél zúgását hallotta, ahogy kitartóan dagasztotta a vitorláját, most szinte úgy érezte, hogy talán már meg is halt. Összetette a két kezét, és megtapogatta a tenyerét. A keze élt, elég volt kinyitni és becsukni a markát, hogy érezze benne az eleven fájdalmat. Nekinyomta a hátát a csónak farának, és máris tudta, hogy nem halt meg. A válla elárulta neki.

„El kell majd mondanom azt a sok imát, amire fogadalmat tettem, hogy elmondom, ha megfogom a nagy halat – gondolta. – De most nagyon fáradt vagyok hozzá. Inkább a zsákot kellene megkeresnem, hogy a vállamra borítsam.”

A csónak farában ült, kormányzott, figyelte az ég alját, hogy látszik-e már a város fénye. „A fele még megvan – gondolta. – Hátha lesz annyi szerencsém, hogy az elülső felét sikerül hazavinnem. Nem ártana már egy kis szerencse, megérdemelném. Nem – mondta. – Nem érdemled meg, mert kihívtad a sorsot magad ellen, amikor olyan messzire kimentél a tengerre.”

– Ne szamárkodj – mondta fennhangon. – Figyelj a kormányra, és maradj ébren. Még sok szerencsében lehet részed.

– Szívesen megfizetnék érte, ha tudnám, hogy hol lehet megvásárolni – mondta.

„De mivel fizethetnék meg érte? – tűnődött magában. – Megvásárolhatom vajon a szerencsét egy elveszett szigony, egy kettétört kés és két tönkretett kéz árán?”

– Talán – mondta. – Hiszen nyolcvannégy napi eredménytelen halászat árán akartad megvásárolni. És majdnem megkaptad ezen az áron.

„Nem szabad ilyen ostobaságokon jártatni az eszem – gondolta. – A szerencse mindenféle alakot ölthet. és ki ismeri fel. ha szembetalálja magát vele? De azért elfogadnám akármiféle alakban, és megadnám az árát, akármit is kérnek érte. Szeretném már látni a város fényét az ég alján – gondolta. – Túl sok a kívánságom. De hát most ezt szeretném látni.” Megpróbált kényelmesebben elhelyezkedni a kormányrúdnál, s a fájdalma figyelmeztette, hogy még nem halt meg.

Körülbelül este tíz óra lehetett, amikor megpillantotta a város lámpáinak az ég alján visszaverődő tompa derengését. Eleinte csak annyi látszott belőle. mint amennyire átfényesedik az ég, mielőtt a hold felkél. Később egyenletesen világított messziről, a tenger peremén. amely most haragosan háborgott, mert a szél folyton erősödött. Rákormányozta a csónakot a fény irányára, és arra gondolt, hogy most már hamarosan odaér az áramlat szélére.

„No most már nincs tovább – gondolta. – Valószínűleg újra megtámadnak. De hát mit tehetnék velük a sötétségben, fegyver nélkül?”

Fájt, sajgott minden tagja, elgémberedett, megmerevedett az agyongyötört teste, égtek a sebei, fázott a hideg éjszakában. „Remélem, nem kell újra harcolnom velük – gondolta. – Csak annyit remélek, hogy ne kelljen újra harcolnom velük.”

De éjfélkor már újra harcolt velük, és ezúttal azt is tudta, hogy hiábavaló a küzdelem. Falkában jöttek, s csak a csíkokat látta a vízen, amit az uszonyuk vágott, meg a csillámlásukat, ahogy nekiestek a halnak. Csapkodta a fejüket, hallotta a fogaik csattanását, meg a csónak rázkódását az alulról támadók tülekedésétől. Elkeseredetten kaszabolta őket, vaktában, csak a hangok meg a mozgás irányában csapkodott, aztán érezte, hogy valami megragadja a botot, és kirántja a kezéből.

Kihúzta a kormányrudat a helyéről, két kézre fogta, és azzal kezdte csépelni, verni őket, újra meg újra lesújtott vele. De most már a csónak orránál jártak, s jöttek vissza egymás után meg csapatostul is, tépték ki a hal húsát, s a cafatok tompán fehérlettek a vízben, ahogy vissza-visszafordultak újabb támadásra.

Aztán az egyik végül a hal fejét támadta meg, s Santiago tudta, hogy ezzel be is fejeződött, nincs tovább. Lesújtott a kormányrúddal a cápa fejére, ahol a foga beleakadt a hal kemény fejbőrébe, melyet nem tudott átharapni. Lecsapott rá másodszor is, harmadszor is. Hallotta, amint a kormányrúd elrepedt, s a kettétört rúd kezében maradt felét beledöfte a cápába. Érezte, hogy beleszúródik, s még egyet döfött rajta, mert tudta, hogy hegyes, szilánkos a rúd vége. A cápa elengedte a halat, és hengergett egyet a vízben. Ez volt az utolsó cápa a falkából, a többiek már nem jöttek vissza. Már nem volt mit enniük a halon.

Az öreg halász fuldokolva lélegzett, és valamilyen szokatlan ízt érzett a szájában. Fémes, édeskés ízt, s egy pillanatra meg is ijedt tőle. De nem volt sok az egész.

Köpött egyet a tengerbe, és azt mondta:

– Edd meg ezt is, egyétek meg, *galanos*. És álmodjátok azt, hogy megöltetek egy embert.

Tisztában volt vele, hogy végérvényesen és jóvátehetetlenül vereséget szenvedett. Hátrament a csónak farába, megpróbálta visszatenni a helyére a kormányrudat, és látta, hogy a lerepedt vége egészen jól beleillik a nyílásba, s tud majd vele kormányozni. Vállára terítette a zsákot, és partnak irányította a csónakot. Könnyedén, sebesen vitte őt most már a szél, semmire sem gondolt, semmit sem érzett, a világon semmit. Már túl volt mindenen és csak azzal törődött, hogy minél okosabban, minél ügyesebben hazavitorlázzon a kis csónakján. Éjszaka még megtámadták a cápák a hal csontvázát, mint ahogy morzsákat szedeget az ember az abroszról. Az öreg ügyet sem vetett rájuk, ügyet sem vetett semmire, csak a kormányzással törődött: De azt észrevette, hogy most milyen könnyen, milyen gyorsan halad a csónak, miután megszabadult a melléje kötözött nagy tehertől.

„Derék csónak – gondolta. – Ép, egészséges, jó kis hajó nincs semmi baja, csak a kormányrúdja tört el. Azt könnyűszerrel helyre lehet hozni.”

Érezte, hogy belekerült az áramlatba, és látta végig a part mentén a parti települések lámpáit. Most már pontosan tudta, hogy hol jár, s hogy most már nemsokára hazaér.

„A szél, az mindenesetre jó barátunk – gondolta. Aztán hozzátette: – Ámbár nem mindig. Meg a nagy óceán, a barátainkkal és az ellenségeinkkel. Meg az ágy – gondolta. – Az ágy az én jó barátom. Csak

az ágy – gondolta. – Nagyszerű dolog lesz az ágy. Milyen könnyű, ha vereséget szenvedett az ember. Nem is képzeltem, hogy ilyen könnyű dolog. De kitől, mitől szenvedtél vereséget?” – tűnődött.

– Semmitől – mondta fennhangon. – Nagyon messzire kimentem a tengerre.

Mikor befutott a kis kikötőbe, fent a kertvendéglőben sehol sem égtek a lámpák, s tudta, hogy mindenki alszik már. A szél szakadatlanul erősödött. De a kikötőben mégis nyugodt volt a víz, s Santiago felhajózott egészen a kis kavicsos partig a sziklák alatt. Nem volt, aki segítsen neki, felfutott hát a partra a csónakkal, amennyire csak tudott. Aztán kiszállt belőle, és kikötötte az egyik sziklához.

Kiemelte az árbocot, rágöngyölte a vitorlát, megkötötte. Aztán vállára vette az árbocot, és baktatni kezdett fölfelé. Csak ekkor jött rá, hogy milyen mérhetetlenül fáradt. Megállt egy pillanatra, hátrafordult, s az utcalámpák visszatükröződő fényében megpillantotta a hal nagy farkát, amint kiemelkedett a csónak fara fölött. Látta a hal hátgerincének pucér fehér vonalát, a feje sötétlő tömegét, az előreálló ormányával, s a nagy csupaszságot a feje és a farka között.

Megindult, tovább kapaszkodott fölfelé, s a sziklák tetején elesett és úgy maradt fekve, az árboccal a vállán. Megpróbált feltápászkodni. Nehéz volt, nem ment. Ülve maradt hát az árboccal a vállán és nézte az országutat. Egy macska haladt át az úton, messzebb, ment a dolga után, s az öreg halász figyelte egy darabig. Aztán megint csak az utat nézte.

Végül letette a válláról az árbocot és felállt. Felemelte az árbocot, vállára vette, nekivágott az országútnak. Még ötször kellett leülnie, mielőtt odaért volna a kunyhójához.

Bement a kunyhóba, nekitámasztotta a falnak az árbocot. Talált egy üveg vizet a sötétben, és ivott egyet. Aztán lefeküdt az ágyára. Felhúzta a pokrócot a válláig, aztán betakarta vele a hátát és a lábát is, s arcra borulva az újságpapírokon, kinyújtott kézzel, felfelé fordítva a két tenyerét, elaludt.

Aludt, amikor másnap reggel benézett hozzá a fiú a nyitott ajtón. Olyan erős szél fújt, hogy a halászhajók nem szálltak tengerre, s a fiú későn ébredt, aztán átjött az öreg halász kunyhójához, ahogy minden reggel átjött hozzá. Látta, hogy az öreg csöndösen lélegzik, aztán meglátta az öreg két kezét, és sírva fakadt. Csöndesen, óvatosan kilépdelt, hogy lemenjen kávét hozni neki, és végigsírta az egész utat.

A kis csónak körül sok halász ácsorgott, nézték, hogy mi van hozzákötve az oldalához, s az egyikük feltűrt nadrágszárral lépegetett a vízben, és egy darab zsinórral méricskélte a csontvázat.

A fiú nem ment le a csónakhoz. Már járt lent korábban, és az egyik halászt megkérte, hogy viselje gondját a csónaknak.

– Hogy van az öreg? – kiáltott feléje az egyik halász.

– Alszik – kiabálta vissza a fiú. Nem törődött vele, ha meg is látják rajta, hogy sírt. – Ne háborgassátok most.

– Tizennyolc láb hosszú volt az orrától a farkáig – kiáltotta az a halász, aki méricskélte.

– Elhiszem – mondta a fiú.

Bement a kertvendéglőbe, és egy adag kávét kért.

– Jó forró legyen, sok tejjel és sok cukorral.

– Mást ne adjak?

– Mást nem kérek. Majd később meglátom, hogy mit tudna enni.

– Micsoda hal volt – mondta a vendéglős. – Ilyen hal még nem is volt a világon. Az is két szép hal volt, amit tegnap fogtál.

– Egye meg a fene őket – mondta a fiú, és megint sírva fakadt

– Ne adjak valami ennivalót? – kérdezte a vendéglős.

– Nem kell – mondta a fiú. – Mondja meg a többieknek is, hogy ne háborgassák Santiagót. Majd még visszajövök.

– Mondd meg neki, hogy mennyire sajnálom.

– Köszönöm – mondta a fiú.

Felvitte a kávét a forró bádogedényben az öreg halász kunyhójába, és ott üldögélt mellette, amíg föl nem ébredt. Egyszer már azt hitte, fel fog ébredni. De az öreg visszamerült mély álmába, s a fiú átment a szemközti házba, hogy kérjen egy kis gyújtóst, amivel meg tudja melegíteni a kávét.

Végül felébredt az öreg.

– Maradj fekve, Santiago – mondta a fiú. – Idd meg ezt.

Töltött egy kis kávét a poharába.

Az öreg halász elvette a poharat és kiitta.

– Legyőztek, Manolin – mondta. – Alaposan legyőztek.

– Ő nem győzött le. A hal nem.

– Az igaz. A hal nem. Csak később.

– Pedrico elintézi a csónakot, meg a szerszámokat. Mi legyen a hal fejével?

– Hadd vagdossa fel Pedrico, ha kell neki a halcsapdákhoz.
– És a hal ormányával mi legyen?
– Tiéd lehet, ha akarod.
– Akarom – mondta a fiú. – No, most további terveket kell csinálnunk.
– Kerestettek?
– Hát persze. A parti őrmotorosokkal is, meg repülőgépekkel is.
– A tenger nagy, a csónakom meg kicsi, alig lehet látni a vízen – mondta az öreg. Észrevette, hogy mennyivel kellemesebb, ha van kivel beszélgetnie, mint egyedül társalogni a tengerrel és önmagával. – Kellettél volna – mondta. – Mit fogtál?
– Egyet az első nap. Egyet a második nap és kettőt a harmadik nap.
– Jól van.
– Most már ezentúl megint együtt halászunk majd.
– Nem, nem. Nekem nincs szerencsém. Már elhagyott a szerencse örökre.
– Egye meg a fene a szerencsét – mondta a fiú. – Majd hozok én szerencsét.
– De mit szólnak hozzá a szüleid?
– Bánom is én. Tegnap két halat fogtam. De ezentúl veled halászok megint, Santiago, mert még nagyon sokat kell tanulnom.
– Szereznünk kell egy jó szúrós lándzsát, és magunkkal kell vinnünk mindig. A pengéjét megcsinálhatjuk egy ócska Ford rugójából. Guanabacoában kiesztergályozhatjuk magunknak. Éles legyen, és úgy kell megedzeni, hogy el ne törjön. A késem eltört.
– Majd szerzek egy másik kést, és megcsináltatom a rugólemezt, úgy, ahogy mondod. Hány napig tarthat ez az erős *brisa*?
– Lehet, hogy három napig. Lehet, hogy tovább.
– Mindent elintézek – mondta a fiú. – Csak gyógyítsd meg a kezed, öreg.
– Értek az ápolásához. Éjjel valami furcsát köptem, és úgy éreztem, hogy eltört a mellemben valami.
– Azt is gyógyítsd meg – mondta a fiú. – Feküdj vissza, Santiago, majd idehozom a tiszta ingedet. Meg valami ennivalót is hozok.
– Hozzál egy újságot, akármilyet, amit még nem láttam, amióta elmentem – mondta az öreg halász.
– Igyekezned kell meggyógyulni, mert még nagyon sokat akarok tanulni, és te mindenre meg tudsz tanítani. Sokat szenvedtél?

– Eleget – mondta az öreg.

– Hozom az ennivalót, meg az újságokat – mondta a fiú. – Pihend ki magad jól, öreg. Hozok majd valami gyógyszert a kezedre a patikából.

– Ne felejts el szólni Pedricónak, hogy a fej az övé.

– Nem. Nem felejtem el.

A fiú kiment a kunyhóból, s ahogy ballagott lefelé az országút kitaposott korall sziklakövein, megint sírt.

Aznap délután egy kirándulótársaság érkezett a kertvendéglőbe, s ahogy nézelődtek, nézték a tengert, az egyik nő meglátott odalent, a vízen úszó ócska sörös kannák és döglött barracudák közt egy nagy, hosszú, fehér csontvázat, hatalmas farokkal a végén, amint az ár himbálgatta és emelgette, míg a keleti szél állhatatosan korbácsolta a tengert a kikötőöböl bejáratán túl.

– Mi az ott? – kérdezte a pincértől, és rámutatott a nagy hal hosszú hátgerincére, ami most már csak szemét volt, hulladék, s csupán arra várt, hogy a dagály elsodorja.

– *Tiburon* – hadarta a pincér. – Cápa. – Meg akarta megmagyarázni, hogy mi történt.

– Nem is tudtam, hogy a cápáknak ilyen szép, mutatós formájú farkuk van – mondta a nő.

– Én sem tudtam – mondta a férfi, aki vele volt.

Fent, az út mentén, a kunyhójában, az öreg halász ekkor már újra aludt. Még mindig arcra borulva aludt, s a fiú megint ott ült mellette és virrasztotta.

Oroszlánokról álmodott az öreg.